

สภาพทั่วไปของอำเภอปากช่อง

การศึกษาสภาพทั่วไปของอำเภอปากช่องทั้งประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ รวมทั้งการตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินในอำเภอปากช่องนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำมาสู่การวิเคราะห์ถึงการตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง

3.1 สภาพทั่วไปของอำเภอปากช่อง

3.1.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอปากช่อง

เมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา ณ บริเวณเทือกเขาตงพญาเย็น มีหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่งตั้งอยู่ ซึ่งมีเพียงไม่กี่หลังคาเรือนขึ้นตรงต่อบ้านชนงพระ ตำบลชนงพระ อำเภอจันทิก (อำเภอสีคิ้วในปัจจุบัน) จังหวัดนครราชสีมา แต่เดิมนั้นปากช่องเป็นป่าเขามีเพียงช่องทางเดินเท้าและช่องทางสัตว์ ในส่วนของพาหนะนั้นแม้แต่เกวียนยังไม่สามารถผ่านได้ เส้นทางเดินเท้านี้จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเส้นทางสำคัญในการติดต่อไปมาหาสู่กันระหว่างที่ราบสูง (ภาคอีสาน) กับที่ราบลุ่ม (ภาคกลาง) และจากการที่พื้นที่เป็นภูเขาป่าดิบชื้น ยุงป่าจึงชุกชุม ทำให้ผู้สัญจรไปมาได้รับเชื้อไข้ป่าและเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก จนมีการขนานนามว่า "เทือกเขาตงพญาไฟ" ต่อมาเมื่อปี 2434 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างทางรถไฟจากกรุงเทพมหานคร ถึงจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งการก่อสร้างได้ดำเนินการเรื่อยมาจนถึงปี 2441 การก่อสร้างเส้นทางรถไฟก็ได้มาถึงหมู่บ้านเล็กๆ ดังกล่าว ซึ่งต้องมีการระเบิดภูเขาเพื่อวางรางรถไฟ ทำให้สภาพภูมิประเทศบริเวณหมู่บ้านเล็กๆ แห่งนี้เกิดเป็นช่องทางระหว่างสองฝั่งเขาขึ้น จึงเรียกหมู่บ้านดังกล่าวนี้ว่า "บ้านปากช่อง" ซึ่งหมายถึงปากช่องเขานั่นเอง

เนื่องจากบริเวณบ้านจันทิกมีไข้มาลาเรียชุกชุม ทางราชการจึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอจากบ้านจันทิกไปอยู่ที่บ้านสีคิ้ว (สถานีรถไฟสีคิ้วในปัจจุบัน) ในปี 2483 บ้านปากช่องจึงได้มาขึ้นอยู่กับตำบลจันทิก จนกระทั่งปี 2492 หมู่บ้านปากช่องจึงได้ยกฐานะเป็น "ตำบลปากช่อง" หลังจากนั้นตำบลปากช่องก็ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นสุขาภิบาล เรียกว่า "สุขาภิบาลปากช่อง" ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 18 กรกฎาคม 2499 และเนื่องจากสุขาภิบาลปากช่องมีความเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้น เพื่อความเหมาะสมแก่การบริหารกิจการและทำนุบำรุงท้องถิ่น จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงสุขาภิบาลปากช่องใหม่ ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2504

นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ตำบลปากช่องก็ได้เจริญขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับการที่มีประชากรอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น การติดต่อสื่อสารกับอำเภอสีคิ้วไม่สะดวก เนื่องจากระยะทางที่ไกลและการคมนาคมไม่ดี ทำให้เจ้าหน้าที่ออกตรวจตราดูแลทุกข์สุขของประชาชนได้ไม่ทั่วถึง ต่อมาในปี 2499 รัฐบาลไทยร่วมกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้สร้างถนนมิตรภาพขึ้น ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักสำหรับผ่านไปยังจังหวัดต่างๆ ในภาคอีสาน เป็นผลให้กิ่งอำเภอปากช่องเจริญมากยิ่งขึ้นและขยายตัวอย่างรวดเร็ว กระทรวงมหาดไทยจึงได้ยกฐานะตำบลปากช่อง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ เรียกว่า "กิ่งอำเภอปากช่อง" โดยให้ขึ้นอยู่ในความปกครองดูแลของ อำเภอสีคิ้ว ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2500 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 20 ธันวาคม 2499

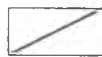

นับจากที่ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอแล้ว ทางราชการได้เล็งเห็นว่ากิ่งอำเภอปากช่องมีท้องที่ที่กว้างขวาง มีชุมชนและชุมชนการค้าที่หนาแน่น มีสภาพเจริญขึ้นกว่าเดิมมาก ดังนั้น เพื่อประโยชน์ในการปกครองและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนและส่งเสริมท้องถิ่นให้เจริญมากยิ่งขึ้น จึงให้ยกฐานะกิ่งอำเภอปากช่องขึ้นเป็น "อำเภอปากช่อง" ตามพระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอปากช่อง พ.ศ. 2501 เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2500 จวบจนปัจจุบันอำเภอปากช่องมีการปกครองส่วนท้องถิ่นใน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบเทศบาล อันได้แก่ เทศบาลตำบลปากช่องและเทศบาลตำบลกลางดง และรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งสิ้น 12 แห่ง

อำเภอปากช่องมีความสำคัญอย่างต่อเนื่องเรื่อยมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยจากสภาพที่ตั้งที่เป็นเมืองหน้าด่าน ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินับตั้งแต่ฉบับที่ 3 (2515-2519) ที่กำหนดให้นครราชสีมาเป็นเมืองศูนย์กลางอุตสาหกรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (2520-2524) กำหนดให้เป็นเมืองหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ส่วนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525-2529) กำหนดให้เป็นเมืองศูนย์กลางบริการสินค้าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในขณะที่เดียวกันส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตรที่ใช้วัสดุในท้องถิ่น และอุตสาหกรรมบริการเพื่อเชื่อมโยงกับการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นฐานในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (2530-2534) ถูกกำหนดให้เป็นเมืองศูนย์กลางเมืองหลักที่พัฒนาต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฉบับที่ 5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2539) ได้กำหนดให้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นศูนย์กลางเมืองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-2544) กำหนดให้เป็นเมืองหลักต่อเนื่องและเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

**การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา**

<p>แผนที่ 3.1</p> <p>แสดงที่ตั้งของอำเภอปากช่อง</p>	<p>ที่มา : กรมแผนที่ทหาร</p> <p>40 0 40 80 กิโลเมตร</p>
<p>สัญลักษณ์</p> <p>ขอบเขตอำเภอ</p>	

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า จากการที่จังหวัดนครราชสีมา มีบทบาทสำคัญอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับอนุภาคและระดับภูมิภาคเรื่อยมานับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 ส่งผลให้อำเภอปากช่อง ซึ่งเมื่อพิจารณาจากสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์แล้ว จะเห็นได้ว่าอำเภอปากช่องตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เปรียบเสมือนประตูสู่ภาคอีสานและทางผ่านสู่อินโดจีน จึงทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างภาค (Linkage of Region) เกิดขึ้น โดยผ่านโครงข่ายคมนาคมขนส่งที่สมบูรณ์ ซึ่งนอกจากความพร้อมทางสภาพที่ตั้ง ลักษณะทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ทั้งป่าไม้ ที่อุดมสมบูรณ์ แหล่งน้ำขนาดใหญ่ แหล่งแร่ธาตุ และสภาพพื้นที่ที่สวดยามซึ่งส่งผลให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นจำนวนมากแล้ว นโยบายของรัฐบาลเองก็มีผลทำให้พื้นที่อำเภอปากช่องมีความสำคัญและเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา

3.1.2 ลักษณะทางกายภาพ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอปากช่องแต่เดิมเป็นภูเขาและป่าดงดิบหนาแน่น ทางทิศเหนือและทิศตะวันตกมีเทือกเขาสูงกั้นระหว่างภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ เทือกเขาเพชรบูรณ์ และเทือกเขาสันกำแพง มีที่ราบน้อยมาก แต่ปัจจุบันได้ถูกราษฎรเข้าบุกรุกทำการหักล้างถางพง ทำไร่ ทำสวน ทำให้สภาพป่าหมดไป คงเหลือเป็นสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์เพียงแต่บริเวณอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เท่านั้น พื้นที่โดยทั่วไปจึงเป็นที่เนินสูงๆ ต่ำๆ

3.1.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอปากช่อง เป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน 26 อำเภอ 6 กิ่งอำเภอของจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ทั้งสิ้น 1,825.17 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,111,957 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 8.91 ของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นอำเภอที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีระยะทางห่างจากตัวจังหวัดเป็นระยะทางประมาณ 85 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครเป็นระยะทางประมาณ 171 กิโลเมตร

อำเภอปากช่อง มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอเมือง และอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก และอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอสีคิ้วและอำเภอบึงกรวย จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี

3.1.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ของอำเภอปากช่องเป็นที่ราบลูกฟูก ประกอบไปด้วยภูเขาน้อยใหญ่ สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 300 เมตร เอียงลาดไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีลำน้ำลำตะคองซึ่งมีต้นกำเนิดอยู่ที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ไหลผ่านจากทางด้านทิศใต้ของอำเภอปากช่อง ผ่านชุมชนเมืองปากช่องไปทางด้านทิศเหนือลงสู่อ่างเก็บน้ำลำตะคอง ซึ่งจากสภาพที่ตั้งของพื้นที่ที่อยู่ระหว่างภูเขาส่งผลให้อำเภอปากช่องมีสภาพอากาศที่เย็นสบาย และลักษณะดินในบริเวณนี้เป็นดินร่วนปนทรายที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงพอสมควร จึงมีความเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชไร่และพืชสวน เช่น ข้าวโพด อ้อย น้อยหน่า มะขาม พืชผักต่างๆ ฯลฯ และหญ้าที่ใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้อำเภอปากช่องยังสามารถเพาะปลูกพืชผลไม้เมืองหนาวได้ โดยเฉพาะองุ่น ที่เป็นผลไม้ขึ้นชื่อของอำเภอปากช่อง ดังนั้น การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่ของอำเภอปากช่องจึงเป็นการใช้ไปในการทำการเกษตร เช่น ไร่ข้าวโพด ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง สวนน้อยหน่า สวนมะขาม สวนมะม่วง สวนองุ่น และการเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงโค ไก่ เป็ด สุกร เป็นต้น (แผนที่ 3.2)

สภาพภูมิประเทศของอำเภอปากช่องโดยทั่วไป สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. พื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นมีที่ดอนสลับกับที่นา มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 67 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ
2. พื้นที่ภูเขา ป่าและพื้นที่น้ำ มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 33 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ

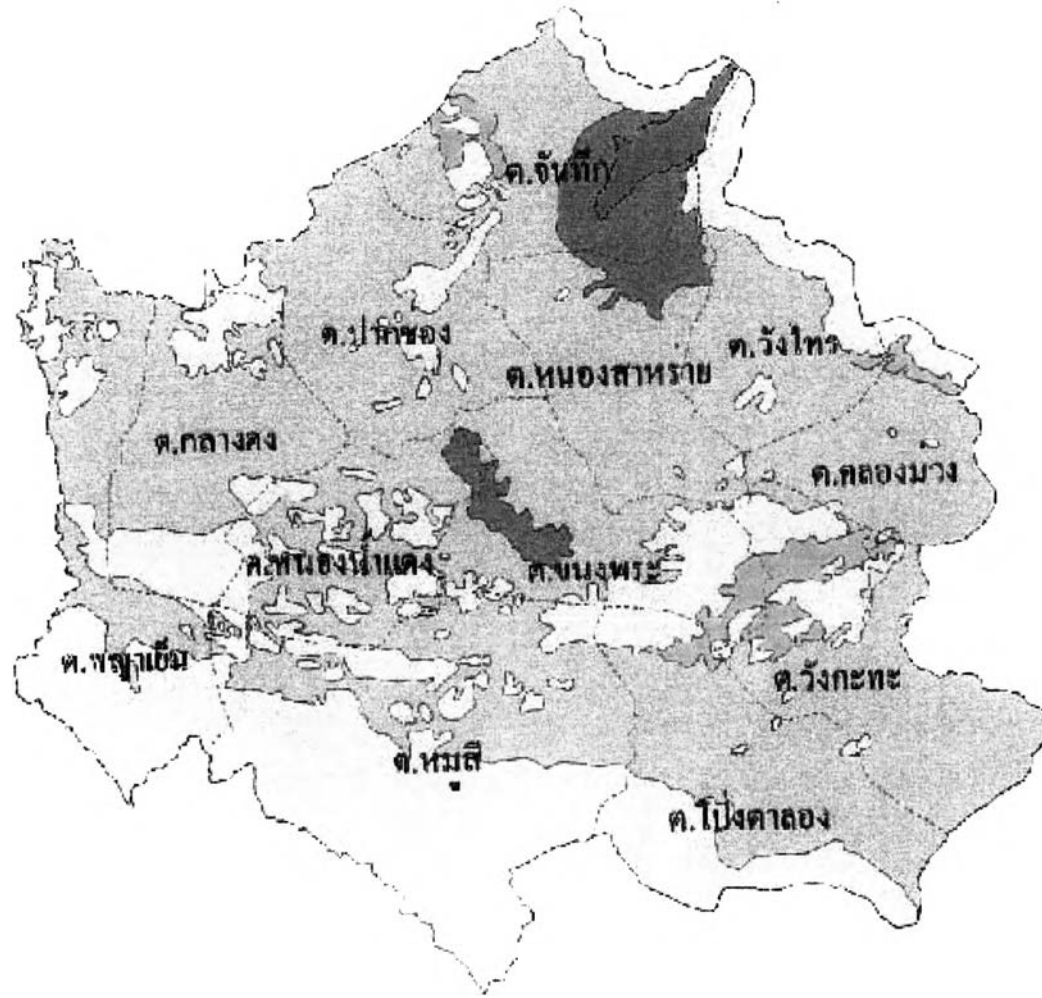
ตารางที่ 3.1 แสดงขนาดพื้นที่ตามลักษณะภูมิประเทศของอำเภอปากช่อง

ลักษณะภูมิประเทศ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
ภูเขา	363,075	32.65
ที่ราบลูกฟูก	955	0.09
ที่ราบเชิงเขา	27,241	2.45
ที่ดอน	667,937	60.07
ที่ราบ	41,909	3.77
พื้นที่น้ำจืด	10,840	0.97
รวม	1,111,957	100.00

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร

แผนที่ 3.2

แสดงลักษณะภูมิประเทศของอำเภอปากช่อง

สัญลักษณ์

- ภูเขา
- ที่ราบลูกฟูก
- ที่ราบเชิงเขา
- ที่ดอน
- ที่ราบ
- พื้นที่น้ำ

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

3.1.2.3 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของอำเภอปากช่องนั้น อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ส่งผลให้ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม โดยมี 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน	ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม
ฤดูฝน	ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม
ฤดูหนาว	ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์

โดยปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 1,108.7 มิลลิเมตร ซึ่งเดือนที่อำเภอปากช่องมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยสูงสุด คือ เดือนกันยายน โดยมีปริมาณเฉลี่ย 261.3 มิลลิเมตร ส่วนเดือนที่มีปริมาณน้ำฝนน้อยที่สุด คือ เดือนธันวาคม มีปริมาณเฉลี่ย 3.6 มิลลิเมตร

อุณหภูมิสูงสุดโดยเฉลี่ยเป็น 30.9 องศาเซลเซียส ช่วงเดือนที่มีอุณหภูมิสูงสุด คือ เดือนเมษายน อุณหภูมิต่ำสุดโดยเฉลี่ยเป็น 19.5 องศาเซลเซียส เดือนที่มีอุณหภูมิต่ำสุด คือ เดือนธันวาคม โดยอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีเท่ากับ 25.76 องศาเซลเซียส ซึ่งอำเภอปากช่องจะมีอุณหภูมิเฉลี่ยที่ต่ำกว่าอุณหภูมิเฉลี่ยของจังหวัดนครราชสีมา และมีความชื้นสัมพัทธ์เท่ากับร้อยละ 73 โดยจะมีความชื้นสูงสุดในช่วงเดือนกันยายนและตุลาคม

3.1.2.4 ทรัพยากรธรรมชาติ

จากสภาพทางภูมิศาสตร์ดังกล่าว ส่งผลให้อำเภอปากช่องนั้นมีทรัพยากรธรรมชาติที่ค่อนข้างที่จะอุดมสมบูรณ์มาก ทั้งทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรแร่ธาตุและดิน

ก. ทรัพยากรน้ำ

1) แหล่งน้ำผิวดิน

แหล่งน้ำผิวดินของอำเภอปากช่อง มีทั้งแหล่งน้ำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งแหล่งน้ำตามธรรมชาติมีลำน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ลำตะคอง ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของลำน้ำมูล มีต้นกำเนิดอยู่ที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เขตจังหวัดนครนายก โดยไหลผ่านตำบลหมูสี ตำบลขวงพระ ตำบลปากช่อง ตำบลหนองสาหร่าย และตำบลจันทึก ไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำลำตะคอง ซึ่งเป็นแหล่งกักเก็บน้ำขนาดใหญ่ในอำเภอปากช่อง และไหลผ่านไปในพื้นที่อำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ และอำเภอเมืองนครราชสีมา โดยจะไหลไปบรรจบกับลำน้ำมูลที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ (แยกจากอำเภอจักราช) โดยมีความยาว

แผนที่ 3.3

แสดงทรัพยากรแหล่งน้ำของอำเภอปากช่อง

สัญลักษณ์

แหล่งน้ำ

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม

4000 0 4000 8000 กิโลเมตร

การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

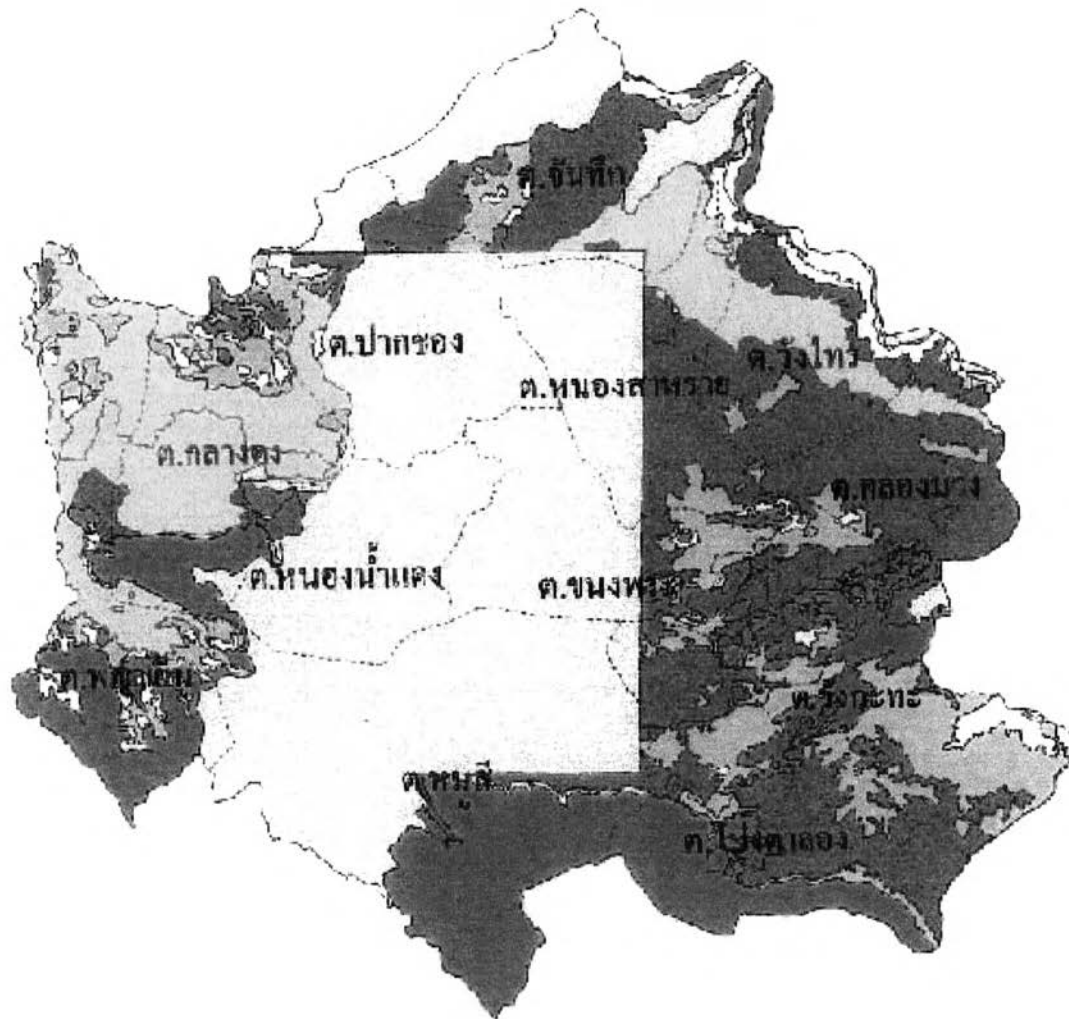
ของลำน้ำตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงอ่างเก็บน้ำมีความยาวทั้งสิ้น 116 กิโลเมตร และมีปริมาณน้ำวัด ณ สถานีเขาใหญ่ (M 43) มีค่าเฉลี่ยในรอบ 10 ปี มีปริมาณ 126 ล้านลูกบาศก์เมตร / ปี และที่อำเภอปากช่องวัดปริมาณน้ำได้ 222.6 ล้านลูกบาศก์เมตร / ปี (กรมชลประทาน) โดยใช้ประโยชน์ทั้งเพื่อการอุปโภคบริโภค และประกอบกิจการอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การประมง การประปา ฯลฯ จึงกล่าวได้ว่า ลำตะคองเป็นเสมือนเส้นเลือดสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวปากช่อง และชาวจังหวัดนครราชสีมาที่สายน้ำลำตะคองไหลผ่าน นอกจากนี้ยังมีลุ่มน้ำขนาดเล็ก ซึ่งมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาใหญ่ไหลผ่านอำเภอปากช่องทางด้านทิศใต้ไปทางทิศตะวันตกโดยไหลผ่านตำบลพญาเย็น และไหลลงสู่แม่น้ำป่าสักที่อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี (แผนที่ 3.3)

ในส่วนของแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นที่สำคัญ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำลำตะคอง ซึ่งเป็นแหล่งเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ในพื้นที่ สร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ในการที่จะแก้ปัญหาความแห้งแล้งและปัญหาน้ำท่วมของพื้นที่ แต่พื้นที่อำเภอปากช่องกลับได้รับประโยชน์ทางการเกษตรน้อยมาก ทั้งนี้ เนื่องจากอำเภอปากช่องนั้นเป็นพื้นที่ต้นน้ำซึ่งอยู่ในระดับที่สูงกว่า พื้นที่เขตชลประทานของอ่างเก็บน้ำลำตะคองจึงไม่ครอบคลุมถึง และนอกจากอ่างเก็บน้ำลำตะคองยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กอีก 5 แห่ง ซึ่งใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคบริโภค ที่สำคัญคือ อ่างเก็บน้ำธารอโคก และอ่างเก็บน้ำบ้านไผ่ และยังมีฝายน้ำล้นอีกจำนวน 45 แห่ง ที่ให้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรม

2) แหล่งน้ำใต้ดิน

พื้นที่ของอำเภอปากช่อง มีแหล่งน้ำใต้ดินที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคและบริโภคได้กระจายอยู่ทั่วไป จากการวิเคราะห์ข้อมูลบ่อน้ำบาดาลรวบรวมโดยกองน้ำบาดาล กรมทรัพยากรธรณี พบว่า หินที่มีลักษณะเป็นชั้นหินอุ้มน้ำ (Aquifer) ของบริเวณพื้นที่นี้ คือ หินปูน โดยมีอัตราให้น้ำส่วนใหญ่ต่ำกว่า 10 ลูกบาศก์เมตร / ชั่วโมง แต่ก็มียบ่อน้ำบาดาลจำนวนหนึ่งที่ทำให้ปริมาณน้ำมาก ทั้งนี้เป็นเพราะหินปูนจะมีลักษณะเป็นโพรงมีรอยแตกในหิน น้ำจึงถูกเก็บไว้ในรูพรุนและรอยแตกนี้ ในการขุดเจาะน้ำบาดาลหากเจาะลงไปพบโพรงที่เก็บน้ำไว้มากก็จะได้ปริมาณน้ำมาก แต่หากเจาะลงไปไม่พบโพรงที่เก็บน้ำไว้ก็จะไม่ได้น้ำเลย โพรงของหินปูนนี้มีหลายระดับจึงปรากฏความลึกของชั้นหินอุ้มน้ำในพื้นที่อำเภอปากช่องแตกต่างกันไป ซึ่งบ่อน้ำบาดาลในเขตตำบลกลางดง ตำบลหมูสี และตำบลปากช่อง สามารถให้น้ำได้มากถึง 30 ลูกบาศก์เมตร / ชั่วโมง

ส่วนคุณภาพน้ำใต้ดินนั้น โดยส่วนใหญ่แล้วคุณภาพน้ำใต้ดินที่ขุดเจาะได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีปริมาณคลอไรด์ (Cl) และธาตุเหล็กอยู่ในปริมาณสูงมาก อันเนื่องมาจากลักษณะทางธรณีวิทยาของพื้นที่ แต่ปริมาณคลอไรด์ในน้ำใต้ดินในพื้นที่อำเภอปากช่องนั้นมีปริมาณน้อยมาก หรือหมายความว่าน้ำมีรสจืดนั่นเอง โดยเฉพาะบริเวณตอนใต้ของตัวอำเภอ มีค่าอยู่ระหว่าง 0-220 มิลลิกรัม/ลิตร เท่านั้น แต่ค่าจะเริ่มสูงขึ้นเมื่อไปทางเหนือ

แผนที่ 3.4

แสดงชั้นคุณภาพลุ่มน้ำของอำเภอปากช่อง

สัญลักษณ์

- พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 สงวนไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำ
- พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 มีการใช้ที่ดินไปแล้ว
- พื้นที่ภายในลุ่มน้ำสามารถใช้ประโยชน์เพื่อสักรรรมได้
- พื้นที่ภายในลุ่มน้ำที่สภาพป่าถูกบุกรุกเพื่อทำไร่
- พื้นที่ภายในลุ่มน้ำที่สภาพป่าถูกบุกรุกเพื่อทำนา
- ไม่ทราบประเภทข้อมูล

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

60 0 60 120 กิโลเมตร

การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ของตัวอำเภอบน และมีค่าสูงสุดที่บ้านซับม่วง โดยวัดปริมาณได้ที่ 471 มิลลิกรัม / ลิตร ซึ่งก็ยังคงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ยอมรับได้สำหรับน้ำบาดาลที่จะใช้บริโภค ตามพระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. 2520 ของกรมทรัพยากรธรณี

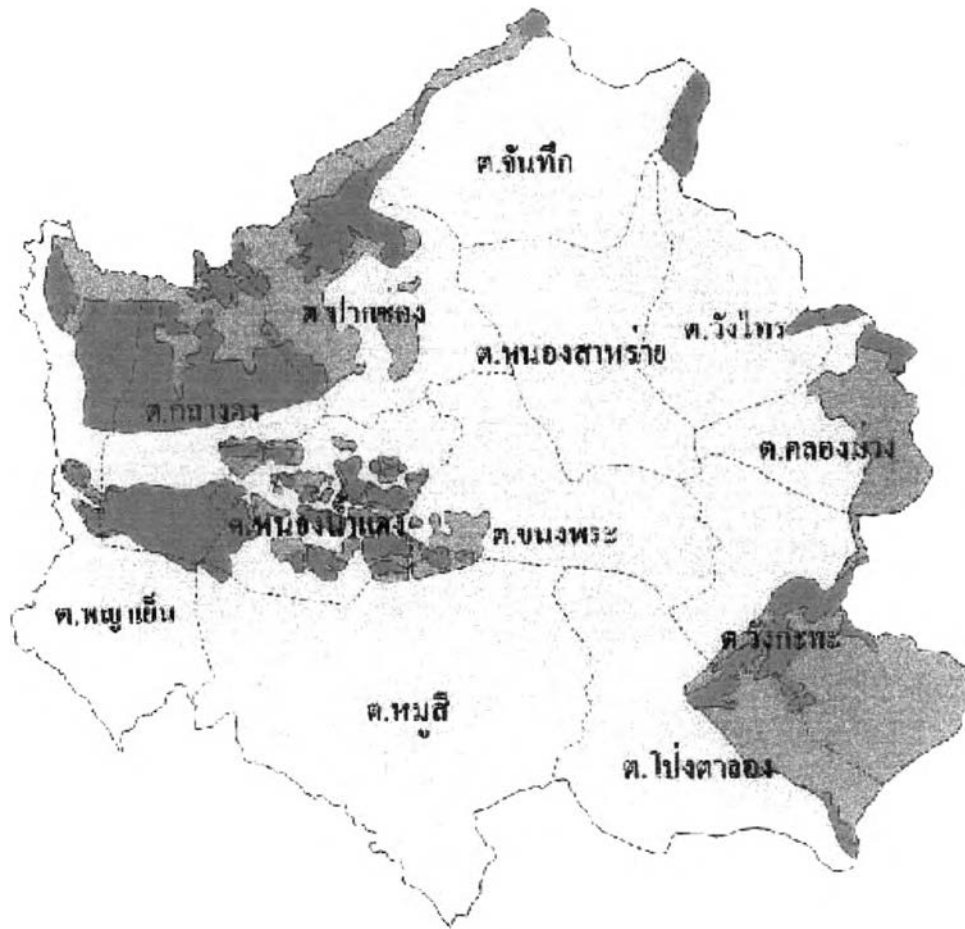
ข. ทรัพยากรป่าไม้

แต่เดิมนั้นอำเภอบางช่องมีพื้นที่ป่าอยู่เป็นบริเวณกว้าง ครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของอำเภอ แต่ต่อมาได้มีการเข้าหักร้างถางพงและตั้งถิ่นฐานรวมทั้งทำการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ของประชากร จึงทำให้พื้นที่ป่าไม้ของอำเภอบางช่องลดน้อยลงตามลำดับ โดยสภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ และป่าดงดิบแล้ง มีไม้ที่มีความสำคัญและมีค่าทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ไม้ตะเคียนทอง ไม้มะค่าโมง ไม้ยาง ไม้ประดู่ และเต็งรัง เป็นต้น (แผนที่ 3.5)

ในปี 2504 ซึ่งเป็นระยะแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมฉบับที่ 1 จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์มาก โดยมีพื้นที่ป่าถึง 55.52 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่จังหวัด คือ 11,378 ตารางกิโลเมตร เพียง 30 ปีต่อมาคือในปี 2534 พื้นที่ป่าของจังหวัดนครราชสีมาลดลงอย่างมากจนเหลือเพียง 11.42 เปอร์เซ็นต์ หรือ 1,452.656 ตารางกิโลเมตร และในปี 2541 พื้นที่ป่าลดลงเหลือ 2,223 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 10.08 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น (จากการแปรข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม Landsat-5 (TM) ของกรมป่าไม้) โดยมีอัตราการลดลงเฉลี่ยร้อยละ 3.7 หรือเฉลี่ยปีละ 0.9 ไร่ (ตารางที่ 3.2)

ซึ่งพื้นที่ป่าส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณทางทิศใต้และทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอบางช่อง อันได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และพื้นที่ป่าและเขาที่อยู่ระหว่างรอยต่อของตำบลจันทึก อำเภอบางช่อง และตำบลหนองหญ้าขาว ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว ซึ่งพื้นที่ป่าในอำเภอบางช่องนี้เป็นป่าต้นน้ำลำธารที่สำคัญของลำตะคอง โดยมีพื้นที่ป่าประมาณ 1,302 ตารางกิโลเมตร ส่วนบริเวณอื่นลักษณะพื้นที่ป่าจะกระจัดกระจายมีพื้นที่รวมกันประมาณ 132 ตารางกิโลเมตร ซึ่งพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายอย่างรวดเร็วดังกล่าว มีผลต่อสภาพนิเวศน์ของต้นน้ำของลำตะคองเป็นอย่างมาก โดยสาเหตุที่พื้นที่ป่าในอำเภอบางช่องถูกทำลายลงนั้น เนื่องมาจากการขยายพื้นที่ทำการเกษตรของประชากร

พื้นที่อำเภอบางช่องมีป่าสงวนแห่งชาติตามประกาศของกรมป่าไม้ทั้งหมด 4 แห่ง ได้แก่ ป่าดงพญาเย็น ป่าเขาเตียน-ป่าเขื่อนลัน ป่าปากช่อง-ป่าหมูสี และป่าเขาเสียด อำเภอ-เขานกยูง-เขาอ่างหิน มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 236,686.50 ไร่ คิดเป็น 23 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่อำเภอ (ตารางที่ 3.3 และแผนที่ 3.12) นอกจากนั้นยังมีอุทยานแห่งชาติ 1 แห่ง และวนอุทยานอีก 1 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัด คือ นครราชสีมา สระบุรี นครนายก และปราจีนบุรี โดยพื้นที่ป่าที่อยู่ในเขตอำเภอบางช่องนั้นมีพื้นที่ทั้งหมด 240 ตาราง

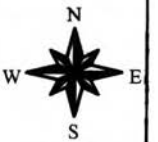
แผนที่ 3.5

แสดงทรัพยากรป่าไม้ของอำเภอปากช่อง

สัญลักษณ์

- พื้นที่ป่าอนุรักษ์
- พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ
- พื้นที่อื่นๆ

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

กิโลเมตร คิดเป็น 9 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ป่าทั้งหมด และวนอุทยานน้ำตกเจ็ดสาวน้อยมีเนื้อที่ 0.80 ตารางกิโลเมตร (กรมป่าไม้)

ตารางที่ 3.2 แสดงสภาพป่าไม้ของจังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2504 - 2541

ปี	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			จังหวัดนครราชสีมา			หมายเหตุ
	พื้นที่ป่า			พื้นที่ป่า			
	ตร.กม.	ไร่	%	ตร.กม.	ไร่	%	
2504	70,904	44,315,000	41.9	11,378	7,111,250	55.52	พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 168,854.332 ตร.กม. พื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา 20,493,964 ตร.กม. คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 12 % ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2516	50,689	31,680,625	30.01	5,731	3,581,875	27.88	
2519	41,494	25,933,750	24.57	4,477	2,798,125	21.84	
2521	31,221	19,513,125	18.49	3,653	2,283,125	17.82	
2525	25,886	16,178,750	15.33	3,036	1,897,500	14.81	
2528	25,580	15,987,450	15.15	2,826	1,766,250	13.79	
2531	23,693	14,808,342	14.03	2,582	1,613,577	12.60	
2532	23,586	14,741,250	13.97	2,577	1,610,625	12.57	
2534	21,779	13,624,192	12.91	2,340	1,462,656	11.42	
2536	21,473	13,420,600	12.72	2,294	1,433,591	11.19	
2538	21,264	13,290,000	12.59	2,258	1,411,250	11.01	
2541	20,984	13,115,000	12.43	2,223	1,411,062	10.84	

ที่มา : 1. กรมป่าไม้

2. สำนักงานป่าไม้เขต จังหวัดนครราชสีมา

ตารางที่ 3.3 แสดงป่าสงวนแห่งชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำลำตะคองที่อยู่ในพื้นที่อำเภอปากช่อง

ป่าสงวนแห่งชาติ	พื้นที่ตั้งป่าสงวน	เนื้อที่ (ไร่)
1. ป่าดงพญาเย็น	ต. กลางดง ต. ปากช่อง ต. จันทึก ใน อ.ปากช่อง	97,812
2. ป่าเขาเตียนและป่าเขื่อนลั่น	ต. บ้านหนานหัน ใน อ. สีคิ้ว ต. จันทึก ใน อ. ปากช่อง	19,375
3. ป่าเขาเสียดอ้า ป่าเขานกยูง และป่าเขาอ่างหิน	ต. ลาดบัวขาว ใน อ. สีคิ้ว ต. กลางดง ต. ปากช่อง ใน อ. ปากช่อง	63,562
4. ป่าปากช่อง และป่าหมุลี	ต. วังกะทะ ใน อ. ปากช่อง ต. สีคิ้ว ต. ลาดบัวขาว ใน อ. สีคิ้ว ต. มะเกลือใหม่ ใน อ. สูงเนิน	89,974
รวม		270,723

ที่มา : สำนักงานป่าไม้จังหวัดนครราชสีมา

ค. ทรัพยากรแหล่งแร่

จากการสำรวจของกรมทรัพยากรธรณี พบว่า พื้นที่ทางทิศตะวันตกของอำเภอปากช่องเป็นหินในยุค Carboniferous และ Permian (270-350 ล้านปี) ดังนั้นทรัพยากรแร่ธาตุที่สำรวจพบจึงได้แก่ แร่ทองแดง และแร่หินปูนที่มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบเพื่ออุตสาหกรรมต่างๆ ได้ ดังนี้

1) แร่หินปูน

แร่หินปูนที่พบในพื้นที่แบ่งเป็น 4 ประเภทตามอุตสาหกรรม ดังนี้

- หินปูนเพื่อหินประดับ ได้แก่ หินอ่อน และหินทราเวอร์ทีน ซึ่งหินปูนชนิดนี้เป็นหินปูนชนิดผลึกใหม่สีดำหรือลายขาวสลับดำ พบบริเวณเขาถ้ำหน้าจั่ว เขาพัง เขาอ่างหิน ตำบลหมุลี
- หินปูนเพื่ออุตสาหกรรมซีเมนต์ ได้แก่ พอร์ตแลนด์ซีเมนต์ ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ใช้ผลิตปูนซีเมนต์ ประกอบด้วยหินปูนร้อยละ 75 และหินดินดานร้อยละ 25 พบที่เขาดำภูเหล็ก ตำบลชนงพระ
- หินปูนเพื่อการก่อสร้าง เป็นหินปูนชั้นบางซึ่งไม่สามารถใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ เนื่องจากเป็นหินปูนสลับชั้นหินดินดาน พบบริเวณเขาดำภูเหล็ก เขาปางอโศก ตำบลชนงพระ เขาวง เขายายชี เขาอ่างหิน เขาแหลม เขารวก ตำบลหมุลี

เขาจันทร์ บ้านท่ามะนาว ตำบลปากช่อง และหินดินดานมักพบในบริเวณเชิงเขาหรือหุบเขาใน ส่วนสั้นเขาถึงยอดเขา หินดินดานนี้ไม่ค่อยมีคุณค่าทางเศรษฐกิจนัก

- หินปูนเพื่ออุตสาหกรรมเคมี เป็นหินปูนบริสุทธิ์ที่ใช้ในอุตสาหกรรมอาหาร ยา สารตัวเติม สี กระจก ปูนขาวสำหรับปรับสภาพน้ำหนักและอากาศ และอุตสาหกรรมเกษตร เป็นต้น พบในบริเวณเขาถ้ำหน้าจั่ว เขาพัง เขากระโจมสูง เขาแผงม้า เขาอ่างหิน ใน ตำบลหมูสี

2) แร่ทองแดง

พบเฉพาะในบริเวณตำบลชนางพระ บ่อหินเลี้ยง และตำบลจันทึก

ง. ทรัพยากรดิน

ดิน เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อการทำเกษตรกรรม ซึ่งโดยทั่วไปเนื้อดินของอำเภอปากช่องเป็นดินภูเขาที่มีการระบายน้ำได้ดี มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลางถึงสูง ส่วนใหญ่เป็นดินชุดปากช่อง นอกจากนั้นจะเป็นดินชุดทับทรวงและดินชุดลพบุรีบ้างเล็กน้อย

ดินชุดปากช่อง (Pakchong Series) จัดอยู่ในประเภทของ Great Soil Group: Red Brown Earth วัตถุที่ให้กำเนิดดินปากช่องนั้นเป็นพวกที่มี Base สูง ส่วนมากเกี่ยวข้องกับพวกหินปูน เนื้อดินเป็นดินร่วนเหนียว (Clay Loan) ชั้นหน้าดินเป็นดินเหนียว ชั้นล่างเฉลี่ยเป็นกลาง บนที่เนินสูงบางแห่ง หิน(Bed Rock) หรือเศษหิน อาจอยู่ตื้น แต่ลักษณะของดิน (Profile) ยังคงเดิม เพียงแต่ชั้นของดินจะตื้น เป็นดินที่มีการระบายน้ำได้ดี และจะร่วนเมื่อมีความชื้นพอเหมาะแต่ถ้าแห้งจะแข็งและเหนียว เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงพอสมควร จึงเหมาะสำหรับการปลูกพืชไร่

ดินชุดทับทรวง (Thap Kwang Series) จัดอยู่ในประเภทของ Great Soil Group: Non Calcic Brown เกิดจาก Basic Rock เช่นเดียวกับดินชุดปากช่อง แต่สีของดินจะออกไปทางสีน้ำตาลมากกว่า การระบายน้ำค่อนข้างดี เนื้อดินประกอบไปด้วยดินเหนียวตลอด Profile มีความเป็นกลางตลอดชั้น ดินชั้นบนมีสีน้ำตาลเข้ม ส่วนชั้นล่างมีสีน้ำตาลปนแดง ดินชุดทับทรวงมีความอุดมสมบูรณ์พอสมควร เหมาะสำหรับใช้ปลูกพืชไร่ได้เช่นเดียวกับดินชุดปากช่อง

ดินชุดลพบุรี ที่มี Colluvium ของดินชุดปากช่องทับถมอยู่ ดินชนิดนี้เกิดจาก Colluvium ของดินปากช่องไหลมาทับถมอยู่บนดินลพบุรี ต่อจากนั้นจึงเป็นดินลพบุรีสีดำซึ่งจัดอยู่ในประเภท Great Soil Group : Grumusol เนื้อดินเป็นดินเหนียวจัด มีปฏิกิริยาเป็นกลาง มีรอยแตกกระแหว่งอย่างเห็นได้ชัด ดินชุดนี้มีจำนวนน้อยเฉพาะบริเวณใกล้แหล่งน้ำเท่านั้น สีของดินตอนบนมีสีน้ำตาลเข้มปนเหลือง ชั้นล่างเป็นสีดำ มีการระบายน้ำได้ดีบนชั้นหน้าดิน คุณภาพดินมี

ความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง ใช้ประโยชน์สำหรับปลูกพืชไร่เช่นเดียวกัน (วิจิตร จงวัฒนา, 2511)
จากสภาพทางธรณีวิทยาของเนื้อดิน ซึ่งเป็นดินที่มีคุณลักษณะที่มีความเหมาะสมสำหรับปลูกพืชไร่ ไม้ผลและไม้ดอก ประกอบกับสภาพภูมิอากาศที่ค่อนข้างเย็น จึงส่งผลให้การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่ของอำเภอปากช่องเป็นไปเพื่อการเกษตรทั้งการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์

3.1.2.5 โครงข่ายคมนาคม

โครงข่ายคมนาคมของอำเภอปากช่องนั้น นับว่ามีโครงข่ายที่สมบูรณ์ กล่าวคือ โครงข่ายคมนาคมทางถนนสามารถเชื่อมโยงระหว่างตำบลต่างๆ ภายในอำเภอได้อย่างสะดวก และมีโครงข่ายถนนที่เชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ภายนอกระหว่างจังหวัดและเชื่อมต่อไปยังภาคต่างๆ ได้ และยังมีโครงข่ายคมนาคมทางรถไฟจากกรุงเทพมหานครผ่านอำเภอปากช่องไปยังจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เช่นเดียวกันกับโครงข่ายทางถนน (แผนที่ 3.6)

ก. โครงข่ายคมนาคมทางถนน

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพสายเดิม) เป็นถนนสายประธานของภูมิภาคที่เชื่อมระหว่างภาคกลางกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเริ่มจากกรุงเทพมหานครผ่านอำเภอปากช่อง ผ่านจังหวัดนครราชสีมาไปสิ้นสุดที่จังหวัดหนองคาย และสามารถเชื่อมโยงกับถนนในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวโดยผ่านสะพานมิตรภาพข้ามแม่น้ำโขงไปเวียงจันทน์ รวมระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 517 กิโลเมตร

- ทางเลียบเมืองตอนปากช่อง (มิตรภาพสายใหม่) เป็นถนนเลียบเมืองที่แยกจากถนนมิตรภาพที่อำเภอปากช่อง เพื่อความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง รถที่เข้าสู่จังหวัดต่างๆ ในภาคอีสานที่ไม่จำเป็นต้องผ่านตัวเมือง จึงใช้เส้นทางสายนี้ เป็นการแก้ปัญหาการจราจรติดขัดในบริเวณตัวเมืองปากช่องที่เคยเป็นปัญหาในอดีต

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2243 แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 บริเวณชุมชนเมืองปากช่องไปยังอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2235 แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 บริเวณชุมชนเมืองปากช่องไปยังนิคมลำตะคอง-บ้านซับพลู

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2090 แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 บริเวณชุมชนเมืองปากช่องไปยังตำบลชนงพระ-ตำบลหมูสี-เขาใหญ่

เส้นทางคมนาคมทางถนนที่สำคัญที่สุด ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 และทางเลียบเมืองตอนปากช่อง (มิตรภาพสายใหม่) ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักที่ผู้

เดินทางสัญจรเข้าสู่จังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องใช้เส้นทางดังกล่าว ส่วนเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2243 เป็นเส้นทางที่ใช้ติดต่อกับจังหวัดลพบุรี และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2235 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2090 เป็นเส้นทางคมนาคมภายในอำเภอ

ข. โครงข่ายคมนาคมทางรถไฟ

สำหรับเส้นทางคมนาคมทางรถไฟนั้น เป็นเส้นทางรถไฟที่เชื่อมต่อจากกรุงเทพมหานครมายังจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยลักษณะเส้นทางจะเป็นแนวขนานไปกับถนนมิตรภาพ ซึ่งเป็นถนนสายประธานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่สภาพพื้นที่ที่เป็นที่สูงๆ ต่ำๆ นับจากจังหวัดสระบุรีเรื่อยมาจนถึงจังหวัดนครราชสีมา และระยะทางอันยาวไกลในการเดินทางมายังจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้อำเภอปากช่องที่เป็นอำเภอหน้าด่านมีที่ตั้งเปรียบเสมือนประตูทางเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นจุดพักการเดินทางทั้งทางถนนและรถไฟโดยเฉพาะการคมนาคมทางถนนได้มีการก่อสร้างสถานที่พักรถและพักผ่อนในการเดินทาง (Rest Area) ในบริเวณอ่างเก็บน้ำลำตะคองซึ่งมีทัศนียภาพที่สวยงาม ส่งผลให้บริเวณริมอ่างเก็บน้ำลำตะคองและพื้นที่โดยรอบในตำบลหนองสาหร่ายติดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีการประกอบกิจการค้า ร้านอาหาร สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สวนสาธารณะ ฯลฯ ในส่วนพื้นที่ทางด้านบริเวณโดยรอบอ่างเก็บน้ำทางตำบลจันทน์ที่มีการตั้งถิ่นฐานของประชาชนและใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบพื้นที่เพื่อพักอาศัยในการประกอบกิจกรรมทางการเกษตรและเลี้ยงสัตว์อยู่โดยรอบอ่างเก็บน้ำโดยกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้นี้ก่อให้เกิดน้ำเสียซึ่งมีการระบายลงสู่อ่างเก็บน้ำลำตะคองโดยตรง

3.1.2.6 การท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวของอำเภอปากช่อง มีลักษณะการท่องเที่ยวที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวของอำเภออื่นๆ ในจังหวัดนครราชสีมาที่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบของ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะ และประเพณีวัฒนธรรม เช่น ปราสาทหินพิมาย หัตถกรรมทอผ้าไหมปักธงชัย งานแข่งเรือประจำปีอำเภอพิมาย งานฉลองชัยชนะท้าวสุรนารี เป็นต้น ในขณะที่การท่องเที่ยวของอำเภอปากช่องนั้นเป็นการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติซึ่งนำรายได้เป็นจำนวนมากเข้าสู่พื้นที่ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อ่างเก็บน้ำลำตะคอง ฟาร์มโชคชัย เป็นต้น ดังนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงมีการจัดเก็บข้อมูลทางสถิติแยกออกจากข้อมูลของอำเภออื่นๆ ในจังหวัดนครราชสีมา

ก. สถิติการท่องเที่ยวของอำเภอปากช่องในปี 2545 ในช่วงครึ่งปีแรก (มกราคม-มิถุนายน)

1) สถานการณ์การท่องเที่ยวในอำเภอปากช่อง ปี 2545

ในช่วงครึ่งปีแรกสถานการณ์การท่องเที่ยวในอำเภอปากช่องดีขึ้น โดยมีจำนวนผู้เยี่ยมชมเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.95 เมื่อเทียบกับปี 2544 ในช่วงเวลาเดียวกัน โดยผู้เยี่ยมชมชาวไทยเพิ่มขึ้นร้อยละ 15.55 และผู้เยี่ยมชมชาวต่างประเทศลดลงร้อยละ 9.05 ตามลำดับ ซึ่งเหตุที่ทำให้ผู้เยี่ยมชมชาวไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการจัดประชุมสัมมนาของหน่วยงานต่างๆ ในโรงแรมและรีสอร์ทเพิ่มขึ้นและมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว "โครงการเที่ยวทั่วไทยไปได้ทุกเดือน" ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) ที่ฟาร์มโชคชัย ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2543 และมีจำนวนผู้เยี่ยมชมค่อนข้างมาก สำหรับผู้มาเยี่ยมชมชาวต่างประเทศลดลงเพียงเล็กน้อย อาจเนื่องจากผลกระทบจากเหตุการณ์วินาศกรรมอาคาร World Trade Center ในประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2544 และการจัดการแข่งขันฟุตบอลโลก 2002 ที่ประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ เมื่อเดือนมิถุนายน 2545

2) สถิติการท่องเที่ยวของอำเภอปากช่อง ปี 2545

สถิติการท่องเที่ยวช่วงเดือนมกราคม - มิถุนายน 2545 นั้น ทางอำเภอปากช่องมีผู้มาเยี่ยมชมทั้งสิ้น 398,106 คน คิดเป็นร้อยละ 24.39 ในจำนวนนี้จำแนกเป็นนักท่องเที่ยว 159,286 คน และนักท่องเที่ยว 238,838 คน จำแนกเป็นชาวไทย 390,472 คน คิดเป็นร้อยละ 98.09 และชาวต่างประเทศ 7,634 คน คิดเป็นร้อยละ 1.92 โดยลักษณะการเดินทางของผู้ที่มาเยี่ยมชมจำแนกเป็น เดินทางมาเอง 393,540 คน ร้อยละ 98.85 และเดินทางมากับบริษัทนำเที่ยว 4,566 คน ร้อยละ 1.92 โดยใช้พาหนะในการเดินทางมาเยือน ดังนี้คือ รถส่วนตัวโดยสารประจำทาง (ทั้งรถธรรมดาและรถปรับอากาศ) และรถไฟ ร้อยละ 93.09, 4.28 และ 4.64 ตามลำดับ

3) สถานการณ์การพักแรมของอำเภอปากช่อง ปี 2545

สถานการณ์การพักแรมในช่วงครึ่งปีแรกโดยภาพรวมดีขึ้น มีนักท่องเที่ยวเข้าพักในโรงแรม/ รีสอร์ท/ เกสต์เฮาส์/ บังกะโลเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปี 2544 ในช่วงเวลา

4) สถิติการพักแรมของอำเภอปากช่อง ปี 2545

สถิติการพักแรมของอำเภอปากช่อง ปี 2545 ในช่วงเดือนมกราคม - มิถุนายน มีจำนวนโรงแรม / รีสอร์ท / เกสต์เฮาส์ / บังกะโล ซึ่งเป็นสถานบริการธุรกิจประเภทที่พักแรม จำนวน 24 แห่ง มีจำนวนห้องพัก 1,413 ห้อง มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักรวมทั้งสิ้น 103,589 คน คิดเป็นร้อยละ 26.22 โดยจำแนกเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 97,445 คน คิด

เป็นร้อยละ 26.62 และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 6,144 คน คิดเป็นร้อยละ 21.19 โดยระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวเท่ากับ 2.12 วัน / คน โดยจำแนกเป็น ระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวชาวไทย 2.07 วัน / คน และระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 3.26 วัน / คน ซึ่งจำนวนครั้งของผู้ที่มาเยี่ยมเยือนในรอบปีเฉลี่ย 5.83 ครั้ง / คน ซึ่งจำแนกเป็น จำนวนครั้งเฉลี่ยของผู้เยี่ยมเยือนชาวไทย 5.92 ครั้ง / คน และจำนวนครั้งเฉลี่ยของผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศ 1.34 ครั้ง / คน ซึ่งค่าใช้จ่ายของผู้มาเยี่ยมเยือนที่นำมาใช้จ่ายเมื่อคำนวณรวมทั้งหมดค่าใช้จ่าย ได้แก่ ค่าที่พัก ค่าอาหารและเครื่องดื่ม ค่าบริการเดินทางท่องเที่ยวภายในอำเภอ ค่าซื้อสินค้าและของที่ระลึก ค่าใช้จ่ายบันเทิง และอื่นๆ มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวัน 519.28 บาท จำแนกเป็น ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวันของผู้เยี่ยมเยือนชาวไทย 507.03 บาท และผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศ 1,145.92 บาท

ในส่วนของประเภทสถานพักแรมที่นักท่องเที่ยวเข้าพักแรมเรียงตามลำดับร้อยละจากมากไปหาน้อย คือ โรงแรม/ รีสอร์ท/ เกสต์เฮาส์/ บังกะโล ที่พักในอุทยานแห่งชาติ บ้านญาติ/ บ้านเพื่อน และบ้านพักรับรองฯ ร้อยละ 65.04, 20.91, 13.56 และ 0.49 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาโดยรวมในช่วงครึ่งปีแรก อำเภอปากช่องมีรายได้จากการท่องเที่ยวรวมทั้งสิ้น 325.99 ล้านบาท โดยจำแนกเป็น รายได้จากนักท่องเที่ยวชาวไทย 299.46 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 91.86 และรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 26.53 ล้านบาท หรือร้อยละ 8.14 (รายละเอียดดังในตารางที่ 3.4)

ข. สถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอปากช่อง

สถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอปากช่อง มีความหลากหลายในประเภทของการท่องเที่ยว ซึ่งมีทั้งการท่องเที่ยวทางด้านศิลปะ กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ แต่สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าชื่อเสียงและรายได้มาสู่อำเภอปากช่องนั้น ได้แก่ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เช่น น้ำตก หุบเหว ป่าไม้ ฯลฯ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น ฟาร์ม สวนและไร่เกษตร ฯลฯ และสถานพักตากอากาศ รีสอร์ท สนามกอล์ฟ (แผนที่ 3.7) ที่นับวันจะได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมากขึ้นเรื่อยๆ อันเนื่องมาจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่ส่งผลให้มียุทธศาสตร์ป่าไม้ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ มีลักษณะภูมิประเทศที่สวยงามมีลักษณะเป็นแก่ง น้ำตก และสภาพอากาศที่หนาวเย็น จึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวจนได้รับการขนานนามว่าเป็น "สวิสเซอร์แลนด์เมืองไทย" ซึ่งถือว่าเป็นการใช้ยุทธศาสตร์ที่มีอยู่อย่างมั่งคั่งในพื้นที่ในด้านการท่องเที่ยว (รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 3.5)

ตารางที่ 3.4 แสดงข้อมูลการท่องเที่ยวของอำเภอปากช่อง ในเดือนมกราคม-มิถุนายน 2545

รายการ	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ	รวม
จำนวนผู้เยี่ยมเยือน	390,472	7,634	398,106
- จำนวนนักท่องเที่ยว	152,232	7,036	159,268
- จำนวนนักท่องเที่ยว	238,240	598	238,838
จำนวนผู้เยี่ยมเยือนจำแนกตามประเภทการเดินทาง	309,472	7,634	398,106
- รถไฟ	3,367	1,139	10,506
- รถโดยสารประจำทาง	15,689	1,331	17,020
- รถส่วนตัว	365,417	5,164	370,580
- อื่นๆ	-	-	-
จำนวนนักท่องเที่ยวจำแนกตามประเภทที่พัก	152,232	7,036	159,268
- โรงแรม/รีสอร์ท/เกสต์เฮาส์/บังกะโล	97,445	6,144	103,589
- บ้านญาติ/บ้านเพื่อน	21,589	-	21,589
- ที่พักในอุทยานแห่งชาติ	32,624	684	33,308
- บ้านพักรับรอง	574	208	782
- อื่นๆ	-	-	-
ระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยว (วัน)	2.07	3.26	2.12
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย/คน/วัน (บาท)	507.03	1,145.92	519.28
- นักท่องเที่ยว	630.68	1,177.55	655.01
- นักทัศนาจร	427.91	773.73	428.77
รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านบาท)	299.46	26.53	325.99
- นักท่องเที่ยว	197.51	26.07	223.58
- นักทัศนาจร	101.95	0.46	102.41
จำนวนครั้งเฉลี่ยของการเดินทางในรอบปี (ครั้ง)	5.92	1.34	5.83
- นักท่องเที่ยว	6.56	1.33	6.33
- นักทัศนาจร	5.51	1.55	5.50

ที่มา : กองสถิติและวิจัย ฝ่ายวิชาการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 3.5 แสดงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของอำเภอปากช่อง

สถานที่ท่องเที่ยว	สถานที่ตั้ง (ตำบล)	ประเภทสถานที่ท่องเที่ยว
อ่างเก็บน้ำลำตะคอง	จันทึก	ธรรมชาติ
วัดถ้ำสองพี่น้อง	กลางดง	ธรรมชาติ
วัดถ้ำสามพี่น้อง	กลางดง	ธรรมชาติ
วัดหัวโกรก ซากพอสซิลดึกดำบรรพ์ (ซากหอย)	พญาเย็น	ธรรมชาติ
บ้านซิปใต้แห่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เดินป่า	พญาเย็น	ธรรมชาติ
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	หมูสี	ธรรมชาติ
ถ้ำค้างคาว บ้านกุดค้ำ	หมูสี	ธรรมชาติ
น้ำผุด บ้านท่าช้าง	หมูสี	ธรรมชาติ
ไร่พญาเย็น	หมูสี	ธรรมชาติ
วัดถ้ำไตรรัตน์	หนองน้ำแดง	ธรรมชาติ
วัดถ้ำพญา	วังไทร	ประวัติศาสตร์
ล่องแก่งเชิงอนุรักษ์	กลางดง	ประวัติศาสตร์
วัดถ้ำพระขาว	กลางดง	กิจกรรม
หลักหิน ร. 5	กลางดง	กิจกรรม
ตลาดผลไม้กลางดง	กลางดง	กิจกรรม
ฟาร์มโชคชัย	กลางดง	กิจกรรม
ไร่สุวรรณ (แหล่งผลิตข้าวโพด)	กลางดง	กิจกรรม
ไร่บุญรอด (ผลิตองุ่นและไวน์)	พญาเย็น	กิจกรรม
กมลฟาร์ม (ซีม้า)	พญาเย็น	กิจกรรม
เหมืองหินอ่อน	หมูสี	กิจกรรม
เขาใหญ่ควาบอยซีดี (ซีม้า)	หมูสี	กิจกรรม
สวนโบนันซ่า	ชนงพระ	กิจกรรม
ศูนย์กลางสุนัขทหารและกองพันสุนัขทหาร	หนองสำหรับ่าย	กิจกรรม
สวนสุนารี	หนองสำหรับ่าย	กิจกรรม
โรงไฟฟ้าลำตะคองแบบสูบกลับ	หนองสำหรับ่าย	กิจกรรม
สวนองุ่นฮอไลเดย์ปาร์ค	ปากช่อง	กิจกรรม
ไร่ภูพิมาน	ปากช่อง	กิจกรรม
ไร่ภูตะวัน	ปากช่อง	กิจกรรม

ที่มา : เอกสารบรรยายสรุป, อำเภอปากช่อง

3.1.3 ลักษณะทางสังคม

3.1.3.1 การปกครอง

อำเภอปากช่องแบ่งเขตการปกครองตาม พ.ร.บ. ท้องที่ พ.ศ. 2547 ออกเป็น 12 ตำบล การปกครองส่วนท้องถิ่น มีเทศบาลตำบล 2 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบลมี 12 แห่ง มีหมู่บ้าน 196 หมู่บ้าน ดังนี้

ตารางที่ 3.6 แสดงรายละเอียดการแบ่งเขตการปกครองของอำเภอปากช่อง

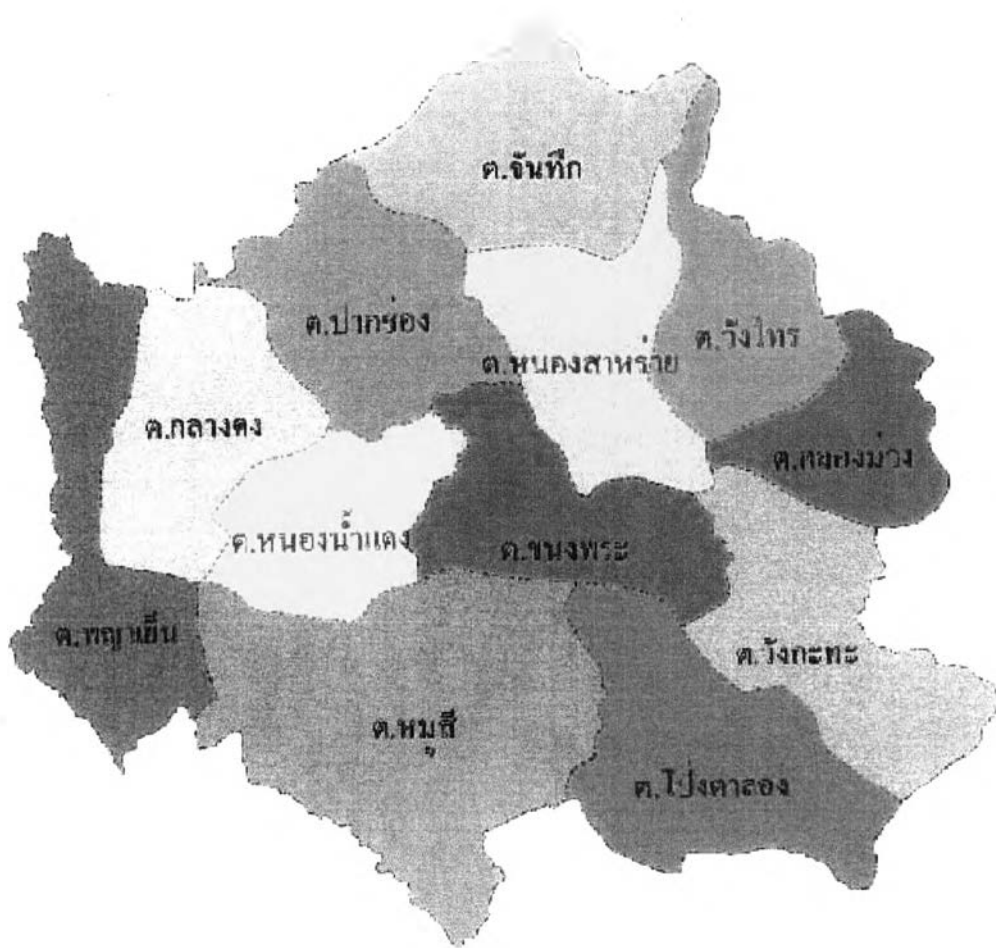
ตำบล	เทศบาล	พื้นที่(ตร.กม.)	หมู่บ้าน
ตำบลปากช่อง	เทศบาลตำบลปากช่อง	182.96	21
ตำบลกลางดง	เทศบาลตำบลกลางดง	167.45	15
ตำบลหมูสี	-	186.52	17
ตำบลโป่งตาลอง	-	136.86	13
ตำบลชนงพระ	-	114.22	10
ตำบลหนองสาหร่าย	-	197.92	23
ตำบลหนองน้ำแดง	-	114.85	10
ตำบลพญาเย็น	-	99.68	13
ตำบลจันทัก	-	237.66	21
ตำบลวังไทร	-	119.04	14
ตำบลวังกะทะ	-	145.03	20
ตำบลคลองม่วง	-	107.72	19

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

3.1.3.2 ลักษณะกลุ่มสังคม

เนื่องจากอำเภอปากช่อง มีพื้นที่ขนาดใหญ่ซึ่งตั้งอยู่หน้าด่านของจังหวัดนครราชสีมา ประกอบกับมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานกันและทำมาหากินกันนับตั้งแต่อดีตของกลุ่มคนจากหลายพื้นที่ทั้งพื้นที่รอบๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและกลุ่มคนจากภาคกลาง ส่งผลให้ประชากรอำเภอปากช่องมีภาษา ขนบธรรมเนียมและประเพณีที่แตกต่างกันโดยจำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ

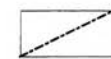
ก. กลุ่มสังคมเก่า หรือกลุ่มไทยโคราช ซึ่งจะใช้ภาษาโคราชเป็นภาษาพูด มีประเพณีวัฒนธรรม การแต่งกาย แลการกินอยู่เฉพาะกลุ่มชน ซึ่งภาษาที่ใช้จะแตกต่างจากภาษาอีสานอย่างชัดเจน

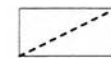
แผนที่ 3.8

แสดงขอบเขตการปกครองของอำเภอปากช่อง

สัญลักษณ์

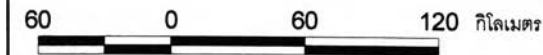
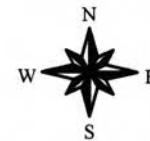

ขอบเขตอำเภอ

ขอบเขตตำบล

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ข. กลุ่มสังคมใหม่ เป็นกลุ่มที่เข้ามาอยู่ใหม่ มีความหลากหลายทางการใช้ภาษาพูดแล้วแต่ว่าจะมาจากที่ใด

ค. กลุ่มคนไทยอีสาน มีลักษณะสังคมกึ่งไทยกึ่งลาว

5.1.3.3 ลักษณะประชากร

ก. ขนาดและความหนาแน่นประชากร

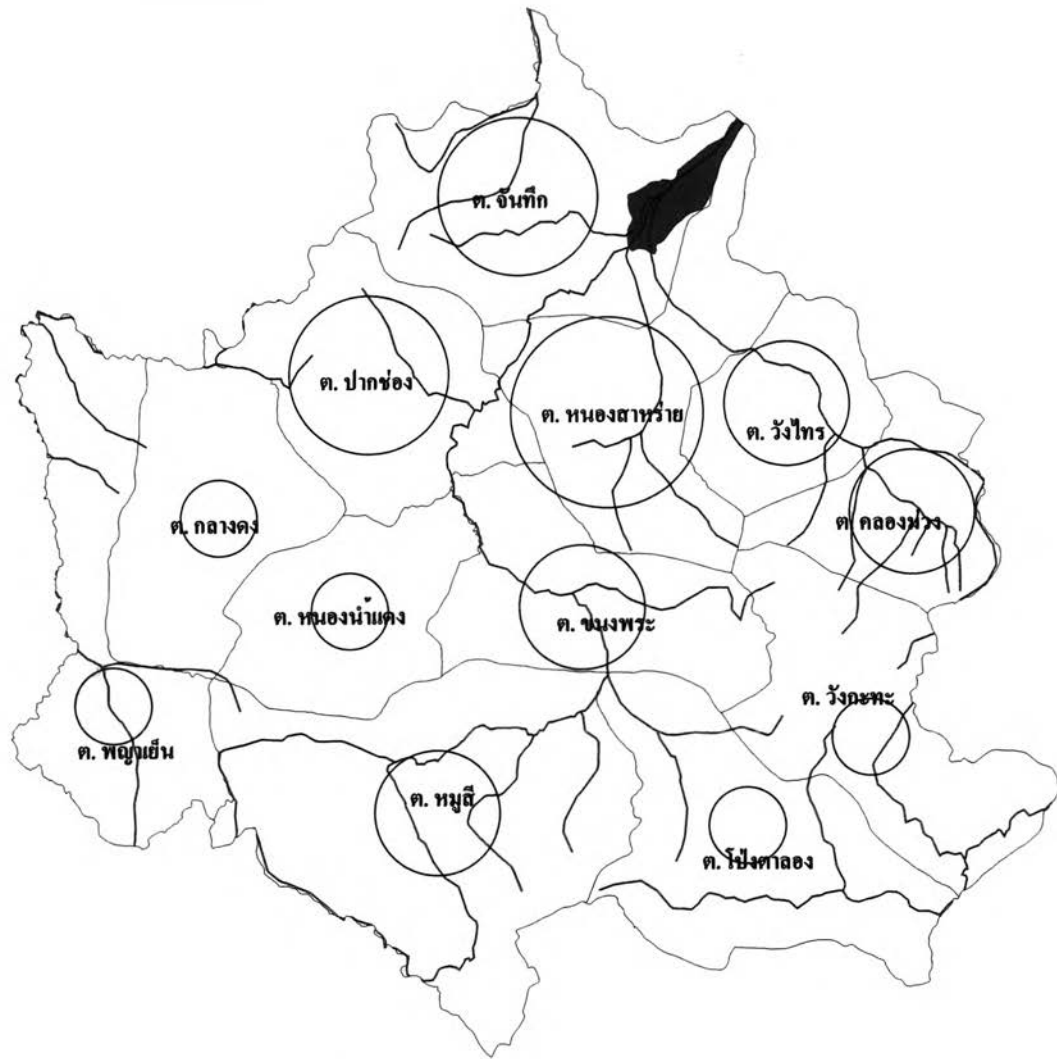
อำเภอปากช่องมีประชากรทั้งสิ้น 179,015 คน ณ ปี 2545 ซึ่งนับเป็นอำเภอที่มีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับ 2 ของจังหวัดนครราชสีมา รองจากอำเภอเมืองนครราชสีมา โดยในจำนวนนี้ แยกเป็นชาย 89,326 คน เป็นหญิง 89,689 คน ความหนาแน่นเฉลี่ยต่อพื้นที่ประมาณ 98 คน ต่อ ตารางกิโลเมตร มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 41,903 ครัวเรือน

ตารางที่ 3.7 แสดงจำนวนประชากรของอำเภอปากช่อง ปี พ.ศ. 2538-2545

พ.ศ.	ประชากรอำเภอปากช่อง			จำนวนบ้าน
	ชาย	หญิง	รวม	
ปี 2538	84,621	82,902	167,523	38,467
ปี 2539	85,645	84,725	170,370	53,826
ปี 2540	86,288	85,853	172,414	51,494
ปี 2541	87,272	87,070	174,342	52,950
ปี 2542	87,587	87,473	175,060	52,766
ปี 2543	87,450	88,091	175,541	41,626
ปี 2544	87,825	87,676	175,501	41,761
ปี 2545	89,326	89,689	179,015	41,903

ที่มา : ข้อมูลทะเบียนราษฎร สำนักงานสถิติแห่งชาติ

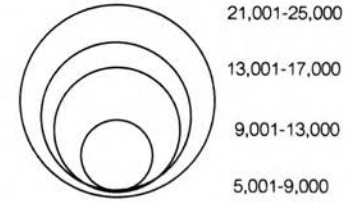
นับตั้งแต่ปี 2538-2545 ประชากรในอำเภอปากช่องมีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีสัดส่วนประชากรชายและหญิงใกล้เคียงกัน และเมื่อพิจารณาตามรายตำบลในปี 2545 พบว่า ตำบลหนองสาหร่ายเป็นตำบลที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 23,813 คน และเป็นตำบลที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุดอีกเช่นกัน โดยมีความหนาแน่นของประชากรทั้งสิ้น 120.32 คน/ตร.กม. ทั้งนี้หากพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพจะเห็นว่า ตำบลหนองสาหร่ายนั้นมีพื้นที่ราบเอียงบริเวณตอนกลางและทางตอนใต้มีลำตะคอง คลองยาง และคลองหินลับไหลผ่าน ส่วนทางตอนเหนือเป็นที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง จากการ

แผนที่ 3.9

แสดงขนาดประชากรปี 2545 ตามรายตำบล
ของอำเภอปากช่อง

สัญลักษณ์

ที่มา :

4000 0 4000 8000 กิโลเมตร

การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ที่มีพื้นที่ราบเป็นส่วนใหญ่และมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ในพื้นที่ จึงส่งผลให้มีประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐานและอยู่อาศัยกันเป็นจำนวนมาก

ตารางที่ 3.8 แสดงจำนวนประชากรอำเภอปากช่อง ปี พ.ศ. 2545 จำแนกตามรายตำบล

เขตการปกครอง	ชาย	หญิง	รวม
ตำบลปากช่อง	7,749	7,554	15,303
ตำบลกลางดง	3,447	3,663	7,110
ตำบลหมูสี	5,667	5,516	11,183
ตำบลโป่งตาลอง	2,511	2,506	5,017
ตำบลชนงพระ	5,002	4,930	9,932
ตำบลหนองสาหร่าย	12,010	11,803	23,813
ตำบลหนองน้ำแดง	4,081	3,890	7,971
ตำบลพญาเย็น	2,998	3,150	6,148
ตำบลจันทึก	7,461	7,649	15,110
ตำบลวังไทร	5,258	5,349	10,607
ตำบลวังกะทะ	4,098	4,421	8,519
ตำบลคลองม่วง	4,673	4,677	9,350

ที่มา : ข้อมูลทะเบียนราษฎร สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ข. การเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วงปี 2538-2543

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงประชากรในอำเภอปากช่อง ให้ข้อมูลตามลำดับประชากร ซึ่งทำการศึกษาในช่วงปี 2538 ถึงปี 2543 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงประชากรจากยอดรวมของทั้งอำเภอ

การเปลี่ยนแปลงประชากรของอำเภอปากช่องนับตั้งแต่ปี 2538 ถึงปี 2543 มียอดรวมของประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 8,018 คน คิดเป็น 100 เปอร์เซ็นต์ โดยที่ตำบลหนองสาหร่ายเป็นตำบลที่มีจำนวนประชากรเพิ่มมากที่สุด คือ 2,665 คน คิดเป็น 33.14 เปอร์เซ็นต์ รองลงมา คือ ตำบลพญาเย็น ตำบลชนงพระ ตำบลปากช่อง ตำบลหมูสี ตำบลจันทึก ตำบลหนองน้ำแดง ตำบลวังไทร ตำบลคลองม่วง ตำบลโป่งตาลอง ตำบลวังกะทะ โดยมีประชากรเพิ่มขึ้น 1,345, 1,150, 849, 805, 783, 512, 472, 132, 112, 52 คน ตามลำดับ โดยคิดเป็นร้อยละ 16.77, 14.34, 10.59, 10.04, 9.77, 6.39, 5.89, 1.65, 1.40 และ 0.66 ตามลำดับ ซึ่งตำบลที่มีจำนวนประชากรลดลงมีเพียงตำบลเดียว คือ ตำบลกลางดง โดยมีประชากรลดลง 85 คน คิดเป็น

ร้อยละ 1.06

2) การเปลี่ยนแปลงประชากรจากเดิม

การเปลี่ยนแปลงประชากรจากเดิมนับจากปี 2538 ถึงปี 2543 ของอำเภอปากช่องเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 4.82 โดยพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงประชากรจากเดิมเพิ่มมากที่สุด ได้แก่ ตำบลพญาเย็น คิดเป็นร้อยละ 24.49 รองลงมา คือ ตำบลชนงพระ ตำบลหนองสาหร่าย ตำบลหมูสี ตำบลหนองน้ำแดง ตำบลปากช่อง ตำบลจันทึก ตำบลวังไทร ตำบลโป่งตาลอง ตำบลคลองม่วง และตำบลวังกะทะ คิดเป็นร้อยละ 13.09, 12.60, 7.62, 6.77, 5.78, 5.51, 4.64, 2.29, 1.43, 0.59 ตามลำดับ ส่วนพื้นที่ที่มีจำนวนประชากรลดลงจากเดิมมีเพียงตำบลเดียว คือ ตำบลกลางดง โดยคิดเป็นร้อยละ 0.77

3) อัตราการเพิ่มของประชากร

ในระหว่างปี 2538-2543 อัตราการเพิ่มของประชากรมีอัตราเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย คือ 0.7049 โดยมีการเพิ่มขึ้นในทุกตำบล ยกเว้นในตำบลกลางดงที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรในอัตราที่ลดลง คือ 0.0072 (ตารางที่ 3.9)

5.1.3.4 สาธารณูปโภค

ก. การประปา

การประปาในพื้นที่ของอำเภอปากช่องนั้น อยู่ในความควบคุมดูแลของการประปาสวนภูมิภาค สำนักงานตั้งอยู่ที่ถนนมิตรภาพ โดยมีโรงกรองน้ำอยู่ที่ซอยราชประชา 1 มีพื้นที่ทั้งหมด 10 ไร่ ตั้งอยู่ติดกับลำตะคองซึ่งเป็นแหล่งน้ำดิบสำหรับใช้ในการผลิตน้ำประปา อยู่ห่างจากโรงกรองน้ำประมาณ 750 เมตร ปริมาณน้ำดิบยังมีเพียงพอในทุกฤดูกาล แต่ในช่วงฤดูแล้งน้ำในลำตะคองจะมีปริมาณน้อยมาก เนื่องจากต้นน้ำบริเวณเขาใหญ่ นั้นจะมีปริมาณน้อยมาก แต่จะได้น้ำจากตาน้ำผุดที่บริเวณบ้านไร่ซึ่งจะมีน้ำซับตลอดทั้งปี ส่วนคุณภาพน้ำดิบจะชุนมากในช่วงฤดูฝน และมีปัญหาเรื่องความสกปรกของน้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้งที่มีปริมาณน้ำน้อย แต่จากการที่พื้นที่อำเภอปากช่องอยู่บริเวณต้นน้ำจึงไม่ค่อยประสบปัญหาที่รุนแรงมากนักต่างจากพื้นที่อื่นๆ ของจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ท้ายน้ำ ได้แก่ อำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ และอำเภอเมืองนครราชสีมา ซึ่งมีความรุนแรงของปัญหาความสกปรกและคุณภาพของน้ำดิบจากอ่างเก็บน้ำลำตะคองมาก อย่างเช่นที่เคยเกิดปัญหาสาหร่ายเบ่งบาน (Algae Bloom) ในอ่างเก็บน้ำลำตะคองในปี 2538 ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตน้ำประปาเป็นอย่างมากและน้ำประปาที่ผลิตได้มีคุณภาพต่ำ มีลักษณะไม่น่าใช้ แต่อย่างไรก็ตามอำเภอปากช่องก็มีปัญหาในเรื่องของการไหลของน้ำที่มีการไหลไม่สม่ำเสมอในช่วงฤดูแล้ง

ตารางที่ 3.9 แสดงการเปรียบเทียบจำนวนพื้นที่ ประชากร ความหนาแน่น การเปลี่ยนแปลงและอัตราการเติบโตของประชากร อำเภอปากช่อง ปี พ.ศ 2538-2543

เขตการปกครอง	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร (คน)				ความหนาแน่น		การเปลี่ยนแปลง				การเปลี่ยนแปลง จากเดิม ร้อยละ	อัตราเติบโต ระหว่างปี 2538-2543
		2538		2543		2538	2543	จำนวน		ร้อยละ			
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			+	-	+	-		
ตำบลปากช่อง	182.96	14,698	8.77	15,547	11.41	80.33	84.97	849		10.59		5.78	0.0578
ตำบลกลางดง	167.45	11,758	7.02	11,673	8.56	70.22	69.71		85		1.06	-0.77	-0.0072
ตำบลหมูสี	186.52	10,565	6.31	11,370	8.34	56.64	60.96	805		10.04		7.62	0.0762
ตำบลโป่งตาลอง	136.86	4,884	2.92	4,996	3.67	35.69	36.50	112		1.40		2.29	0.0229
ตำบลชนงพระ	114.22	8,787	5.25	9,937	7.29	76.93	87.00	1,150		14.34		13.09	0.1309
ตำบลหนองสาหร่าย	197.92	21,148	12.62	23,813	17.47	106.85	120.32	2,665		33.14		12.60	0.1260
ตำบลหนองน้ำแดง	114.85	7,562	4.51	8,074	5.92	65.84	70.30	512		6.39		6.77	0.0677
ตำบลพญาเย็น	99.68	5,491	3.28	6,836	5.02	55.09	68.58	1,345		16.77		24.49	0.2449
ตำบลจันทึก	237.66	14,204	8.48	14,987	11.00	59.77	63.06	783		9.77		5.51	0.0551
ตำบลวังไทร	119.04	10,162	6.07	10,634	7.80	85.37	89.33	472		5.89		4.64	0.0445
ตำบลวังกะทะ	145.03	9,014	5.38	9,066	6.65	62.15	62.51	53		0.66		0.59	0.0058
ตำบลคลองม่วง	107.72	9,234	5.11	9,366	6.87	85.72	86.95	132		1.65		1.43	0.0143
รวมทั้งอำเภอ	1,825.17	167,523	100.00	175,541	100.00	0.92	0.96	8,018	-85	100.00		4.82	0.7049
รวมทั้งจังหวัด	20,493.96	2,467,831		2,546,311		120.42	124.25	78,480		78,480	78,480	3.18	0.0319

ข. การไฟฟ้า

อำเภอปากช่องอยู่ในเขตการบริการผู้ใช้ไฟฟ้าอำเภอปากช่องซึ่งได้รับการจ่ายกระแสไฟฟ้าจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตที่เขื่อนน้ำพอง เขื่อนยั้งฮี และเขื่อนอุบลรัตน์ด้วยระบบกระแสไฟฟ้า 315 กิโลโวลต์ และเปลี่ยนเป็น 22,000 กิโลโวลต์ที่สถานีไฟฟ้าย่อยปากช่องแล้วแยกออกเป็น 4 สายหลักเพื่อแจกจ่ายไฟให้แก่ผู้ใช้ไฟตามบ้านเรือนในพื้นที่อำเภอปากช่องและบางส่วนของอำเภอสีคิ้ว ซึ่งจะมีการแปลงระบบอีกครั้งเพื่อให้กระแสไฟฟ้าเป็นระบบ 400/200 โวลต์

ซึ่งอำเภอปากช่องนั้น เป็นที่ตั้งของโรงไฟฟ้าพลังน้ำได้ดินแบบสูบกลับลำตะคองที่จะเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าแห่งใหม่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีความต้องการพลังงานไฟฟ้ามากกว่ากำลังการผลิตที่มีอยู่ภายในภูมิภาคอยู่เป็นจำนวนมากในปัจจุบัน โดยโรงไฟฟ้าพลังน้ำได้ดินแบบสูบกลับลำตะคองตั้งอยู่ในบริเวณริมอ่างเก็บน้ำลำตะคองซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ใช้เป็นแหล่งพลังงานในการผลิตกำลังไฟฟ้า โดยลักษณะของโครงการที่สำคัญประกอบด้วย โรงไฟฟ้าได้ดิน อ่างพักน้ำบนเขา อ่างเก็บน้ำตอนล่าง (อ่างเก็บน้ำลำตะคองที่มีอยู่เดิม) อุโมงค์ส่งน้ำจากอ่างพักน้ำเข้าโรงไฟฟ้า อุโมงค์ท้ายน้ำจากโรงไฟฟ้าสู่อ่างเก็บน้ำตอนล่าง และสายส่งไฟฟ้าแรงสูง ซึ่งมีพื้นที่ในการก่อสร้างทั้งหมด 2 ตารางกิโลเมตร

ในส่วนของการทำงานของโรงไฟฟ้าพลังน้ำได้ดินแบบสูบกลับลำตะคองนั้น จะนำพลังงานไฟฟ้าส่วนที่เกินอยู่ในช่วงเวลาที่มีการใช้ไฟฟ้าน้อย คือ ช่วงหลังเที่ยงคืนจนถึงเช้า ที่มีพลังงานไฟฟ้าจากการผลิตของโรงไฟฟ้าพลังความร้อนเกินความต้องการอยู่จำนวนหนึ่ง ดังนั้น พลังงานส่วนเกินนี้จึงถูกใช้เพื่อสูบน้ำจากอ่างเก็บน้ำลำตะคองไปพักไว้ในอ่างพักน้ำที่สร้างขึ้นบนเขา แล้วจึงปล่อยน้ำให้ลงมาผ่านเครื่องกำเนิดไฟฟ้า เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าในช่วงที่มีความต้องการใช้ไฟฟ้าสูง จึงเป็นการช่วยเสริมระบบไฟฟ้าให้เพียงพอและมั่นคงยิ่งขึ้น และลักษณะการทำงานดังกล่าวจึงไม่กระทบกับปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำลำตะคอง

โรงไฟฟ้าพลังน้ำได้ดินแบบสูบกลับลำตะคอง สามารถเพิ่มกำลังผลิตให้ระบบในช่วงความต้องการใช้ไฟฟ้าสูง (Peak Load) ของแต่ละวันได้สูงถึง 1,000 เมกะวัตต์ สามารถผลิตพลังงานไฟฟ้าได้ประมาณปีละ 400 ล้านกิโลวัตต์ชั่วโมง อันจะเป็นการเพิ่มความมั่นคงให้แก่ระบบไฟฟ้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมในภูมิภาคนี้

ค. การระบายน้ำและกำจัดน้ำเสีย

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่เป็นที่ราบเชิงเขา หรือที่ราบลอนลูกฟูก มีลำตะคองไหลผ่าน และเนื่องจากอำเภอปากช่องไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย ดังนั้น น้ำ

เสียหายจากแหล่งกำเนิดต่างๆ เช่น บ้านเรือน ตลาดสด ร้านค้า โรงงานอุตสาหกรรม ไร่นา โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น จึงระบายลงสู่แหล่งน้ำโดยตรงทั้งลำตะคองและลำน้ำสาขา อันก่อให้เกิดปัญหาคุณภาพน้ำของลำน้ำลำตะคองและอ่างเก็บน้ำลำตะคองที่เป็นที่รองรับน้ำเสียหายจากกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง

จากปัญหาน้ำเสียหายจากชุมชนเมืองปากช่องที่มีปริมาณมากขึ้นทุกวัน และเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหามลภาวะทางน้ำ เทศบาลตำบลปากช่องจึงมีโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียขึ้นในพื้นที่ตำบลหนองสาหร่าย โดยเป็นระบบบ่อฝัง (Stabilization Pond) ซึ่งในขณะนี้ได้ทำการก่อสร้างเสร็จสิ้นแล้วแต่ยังไม่สามารถเปิดเดินระบบได้

ในส่วนของระบบระบายน้ำนั้น จะเกิดปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ทุกปีในช่วงฤดูฝน ทั้งนี้เนื่องจากทางทิศตะวันตกของพื้นที่ตัวเมืองเป็นภูเขาเมื่อฝนตกหนักจึงเกิดปัญหาน้ำหลากเข้าท่วมพื้นที่ตัวเมืองอย่างรวดเร็ว แต่จากการที่มีแนวรางรถไฟกั้นอยู่ระหว่างตัวเมืองกับแนวภูเขา จึงเป็นตัวช่วยชะลอการไหลของน้ำก่อนเข้าตัวเมือง ดังนั้น พื้นที่ที่ติดทางรถไฟทางด้านทิศตะวันตกมักเกิดน้ำท่วมเฉียบพลันในฤดูฝน เนื่องจากสภาพทางกายภาพของพื้นที่เป็นที่ราบภูเขา เมื่อเกิดฝนตกหนักและไม่สามารถระบายน้ำได้ทัน จึงเกิดน้ำท่วมพื้นที่ในบริเวณดังกล่าวแต่จะไม่ท่วมขังเป็นระยะเวลานาน เพราะพื้นที่ราบภูเขามีความลาดเอียง น้ำฝนจึงไหลลงสู่ที่ต่ำภายในระยะเวลาอันสั้น

ง. การจัดเก็บและกำจัดขยะ

ในส่วนของ การจัดเก็บขยะในพื้นที่อำเภอปากช่อง เป็นหน้าที่ของเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล โดยในเขตเทศบาลนั้นมีปริมาณขยะวันละประมาณ 25 ตันโดยจะทำการจัดเก็บวันละ 1 ครั้ง และนำไปกำจัดใน 2 รูปแบบ คือ

- ใช้ทำปุ๋ยหมัก โดยนำไปรวมกับศูนย์พัฒนาที่ดินปากช่อง เพื่อใช้ในกิจการสาธารณะเป็นส่วนใหญ่
- นำไปทิ้งในบริเวณป่าละเมาะบ้านโนนจาน ซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาลออกไปทางด้านทิศเหนือ เนื่องจากเทศบาลตำบลปากช่องไม่มีสถานที่ทิ้งขยะของตนเอง จึงได้ขอใช้พื้นที่ของทหารเป็นที่ฝังกลบอยู่ในเขตตำบลหนองสาหร่าย ริมถนนมิตรภาพห่างจากเทศบาลตำบลปากช่องไปทางทิศเหนือตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 เป็นระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 10 ไร่ และมีโครงการก่อสร้างที่ฝังกลบแบบถูกหลักสุขาภิบาล (Sanitary Landfill) ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการออกแบบโดยใช้พื้นที่ราชพัสดุมีเนื้อที่ประมาณ 22 ไร่

5.1.3.5 สาธารณูปการ

ก. การศึกษา

อำเภอปากช่องมีสถาบันการศึกษาในทุกๆระดับชั้น ตั้งแต่ในระดับอนุบาลจนถึงระดับอาชีวศึกษา อันได้แก่ โรงเรียนพณิชยการปากช่อง สถาบันราชภัฏปากช่อง และวิทยาลัยการอาชีพปากช่อง นอกจากนี้ยังมีศูนย์ฝึกนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยสถาบันการศึกษาในระดับประถมและมัธยมศึกษาที่มีโรงเรียนจำนวน 107 โรงเรียน มีห้องเรียนจำนวน 1,237 ห้อง จำนวนนักเรียน 35,171 คน และมีบุคลากรครูจำนวน 1,614 คน

ข. การสาธารณสุข

สถานบริการทางด้านสาธารณสุขของอำเภอปากช่อง มีดังนี้

โรงพยาบาล ขนาด 120 เตียง	จำนวน	1	แห่ง
สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ	จำนวน	1	แห่ง
สถานีอนามัยตำบล / หมู่บ้าน	จำนวน	19	แห่ง
สำนักงานส่วนมาลาเลีย	จำนวน	1	แห่ง
สถานพยาบาลเอกชน	จำนวน	4	แห่ง
ร้านขายยาแผนปัจจุบัน	จำนวน	35	แห่ง

ค. การศาสนา

ประชากรของอำเภอปากช่องร้อยละ 98 นับถือศาสนาพุทธ และอีกร้อยละ 2 นับถือศาสนาอื่น ๆ ได้แก่ คริสต์ อิสลาม โดยมีสถาบันหรือองค์กรศาสนา ได้แก่

วัดและสำนักสงฆ์	จำนวน	190	แห่ง
ศาลเจ้า	จำนวน	4	แห่ง
โบสถ์	จำนวน	1	แห่ง
มัสยิด	จำนวน	1	แห่ง

ง. การพาณิชย์

มีธนาคารจำนวน 15 แห่ง สหกรณ์จำนวน 10 แห่ง โดยเป็นสหกรณ์เพื่อการเกษตร 3 กลุ่ม ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรอำเภอปากช่อง จำกัด, สหกรณ์การเกษตรนิคมลำตะคอง จำกัด และสหกรณ์การเกษตรโคราชพัฒนาปศุสัตว์ จำกัด และยังมีสหกรณ์เพื่อการออมทรัพย์ 3 แห่ง มีสถานีบริการน้ำมันขนาดใหญ่ จำนวน 30 แห่ง ส่วนด้านประกันภัยนั้นมีบริษัทประกันชีวิตทั้งสิ้น 8 แห่ง

จ. การบริการ

สถานบริการต่างๆ ประเภทโรงแรมที่พักและสถานบริการโรงแรมย์ นั้น มีกระจายอยู่โดยทั่วไป โดยมีโรงแรมและรีสอร์ทจำนวน 46 แห่ง ซึ่งรีสอร์ทต่างๆ จะกระจายอยู่บริเวณรอบๆ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งมีสภาพภูมิศาสตร์ที่สวยงามและอากาศที่ค่อนข้างหนาวเย็นจึงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนและพักผ่อนในอำเภอปากช่องเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของที่พักประเภทรีสอร์ทให้รองรับการท่องเที่ยวของผู้มาพักมากขึ้น อาทิเช่น การทำโรงงุ่นและการนำผลิตผลมาแปรรูปเป็นไวน์หรือน้ำผลไม้เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว โดยมีการนำนักท่องเที่ยวเข้าเที่ยวชมพื้นที่และดูการผลิตไวน์ซึ่งได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน ส่วนโรงแรมนั้นจะตั้งกระจายอยู่โดยทั่วไปในอำเภอ ในด้านของสถานบริการนั้นมีสถานบริการจำนวนทั้งสิ้น 30 แห่ง ตั้งกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตัวเมืองปากช่อง

ฉ. การคมนาคมขนส่ง

ระบบคมนาคมของอำเภอปากช่องนั้น จัดได้ว่ามีความสะดวกอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา โดยแบ่งเป็น

1) การคมนาคมติดต่อระหว่างอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง

- การคมนาคมทางรถยนต์ โดยมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ตัดผ่าน มีสภาพถนนดี ทำให้มีการเดินทางที่สะดวกสบายรวดเร็ว และมีรถโดยสารประจำทางวิ่งผ่านตลอด โดยรถจะออกจากสถานีขนส่งสายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (หมอชิต 2) ทุกๆ 15 นาที ใช้เวลาเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมงก็ถึงตัวอำเภอปากช่อง

- การคมนาคมทางรถไฟ มีรถไฟหลายสายวิ่งผ่าน ได้แก่ สายกรุงเทพ-นครราชสีมา , สายกรุงเทพ-อุบลราชธานี , สายกรุงเทพ-หนองคาย

2) การคมนาคมติดต่อภายในอำเภอ

การเดินทางระหว่างตำบลและหมู่บ้าน นับว่ามีความสะดวกพอใช้ ซึ่งสภาพถนนส่วนใหญ่มีสภาพการใช้งานได้ดีพอสมควรทั้งในช่วงฤดูแล้งและฤดูฝน โดยมีรถประจำทางเล็กของหมู่บ้านผ่านเป็นช่วงเวลาตลอดทุกวัน ทำให้การเดินทางติดต่อกันของประชากรระหว่างหมู่บ้านและตำบลต่างๆ ภายในอำเภอเป็นไปได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

3.1.4 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจของอำเภอปากช่องขึ้นอยู่กับการทำเกษตรกรรม โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรจำนวนทั้งสิ้น 646,844 ไร่ ประชากรส่วนใหญ่เน้นประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีครัวเรือน

เกษตรจำนวน 18,050 ครัวเรือน มีเพียงบางส่วนประกอบอาชีพอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม

3.1.4.1 เกษตรกรรม

ก. กสิกรรม

ลักษณะดิน ปริมาณน้ำฝน และภูมิอากาศของอำเภอปากช่อง มีความเหมาะสมกับการปลูกพืชไร่ พืชสวน และไม้ดอก ทำให้การเพาะปลูกได้ผลผลิตดี โดยผลผลิตที่ได้มี ปริมาณสูงเมื่อเทียบกับผลผลิตจากอำเภออื่นๆ ในจังหวัดหรือภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งพืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่

- พืชไร่ ในปี 2545 อำเภอปากช่องมีพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกพืชไร่สูงที่สุดถึง 403,060.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 82.17 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งอำเภอ โดยพืชไร่ที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ข้าวฟ่าง และอ้อย ซึ่งมีโรงงานผลิตอาหารสัตว์หลายแห่งในพื้นที่เช่น บริษัท ยูโนเด็ด ฟีดดิ้ง จำกัด, บริษัท เบตราโกร อโกรกรุ๊ป จำกัด, บริษัท ไชคชัยแรมซ์ จำกัด เป็นต้น และยังมีโรงงานผลิตมันเส้นอีกหลายแห่ง เช่น บริษัท เรืองโรจน์อุตสาหกรรม จำกัด, บริษัท พรีเมียร์ เดลีฟูดส์ จำกัด เป็นต้น รองรับผลผลิตจากเกษตรกรทั้งภายในอำเภอและอำเภออื่นๆ ในจังหวัด โดยเป็นศูนย์กลางตลาดรับซื้อข้าวโพดที่สำคัญ

- ไม้ผล มีพื้นที่เพาะปลูกรองลงมาจำนวน 72,843 ไร่ หรือร้อยละ 14.85 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งอำเภอ ไม้ผลที่เพาะปลูก ได้แก่ น้อยหน่า ซึ่งเป็นผลไม้มีชื่อของอำเภอ ปลูกมากที่ตำบลกลางดง ตำบลพญาเย็น ตำบลหมูสี นอกจากนี้ยังมีผลไม้อื่นๆ อีก เช่น มะม่วง มะขามหวาน ขนุน ฯลฯ และในปัจจุบันนอกจากน้อยหน่าแล้วยังมีผลไม้มีชื่อของอำเภอปากช่องอีกชนิดหนึ่ง คือ องุ่น ซึ่งเป็นการเพาะปลูกที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในแถบอำเภอปากช่อง อำเภอสีคิ้ว และอำเภอวังน้ำเขียว โดยได้มีการปรับปรุงระบบมาสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอีกด้วย อำเภอปากช่องมีตลาดกลางผลไม้ที่สำคัญ คือ ตลาดผลไม้ที่อำเภอกลางดง (รายละเอียดดังตารางที่ 3.10)

ข. ปศุสัตว์

การปศุสัตว์ของอำเภอปากช่องให้ผลผลิตและมูลค่าเป็นจำนวนมากที่สุดในจังหวัด ทั้งโค (โคนมและโคเนื้อ), ไก่, สุกร โดยมีมูลค่าการผลิตรวมเป็น 764,072,770 บาท โดยเป็นมูลค่าการผลิตของโค (โคเนื้อและโคนม) 200,057,000 บาท (178,106,500 และ 21,950,500) มูลค่าการผลิตของไก่ 109,912,120 บาท และมูลค่าการผลิตของสุกร 276,537,500 บาท (ตารางที่ 3.11) โดยมีการเลี้ยงสัตว์กระจายอยู่ทั่วไปตามพื้นที่ราบของอำเภอ ทั้งบริเวณทุ่งหญ้าสาธารณะ ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกร โดยเฉพาะพื้นที่ราบใกล้แหล่ง

น้ำ เช่น ลำตะคองและที่ราบรอบอ่างเก็บน้ำลำตะคอง ที่มีการเลี้ยงสัตว์อยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งอำเภอปากช่องเป็นอำเภอที่มีการทำปศุสัตว์มากที่สุดในจังหวัดและยังเป็นแหล่งรับซื้อโคจากอำเภออื่นๆ ในจังหวัดเพื่อนำมาผลิตเป็นน้ำนม เนย ฯลฯ ส่วนอำเภอที่มีมูลค่าและผลผลิตรองลงมา ได้แก่ อำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอด่านขุนทด และอำเภอเมืองนครราชสีมา ตามลำดับ โดยมีสหกรณ์โคนม 2 กลุ่ม คือ สหกรณ์โคนมปากช่อง จำกัด และสหกรณ์โคนมไทยเดนมาร์กปากช่อง จำกัด และจากการที่อำเภอปากช่องมีการเลี้ยงสัตว์และเพาะปลูกพืชไร่เป็นจำนวนมาก จึงทำให้อุตสาหกรรมของอำเภอปากช่องเป็นอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 3.10 แสดงสภาพการผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ปี พ.ศ. 2545

พืชเศรษฐกิจ	พืชที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (ตัน/ปี)	จำนวนครัวเรือน
น้อยหน่า	90,600	2,000 ก.ก/ไร่	3,850
มะม่วง	62,380	7,120 ก.ก/ไร่	2,150
ข้าวนาปี	5,230	550 ก.ก/ไร่	1,500
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	318,716	577 ก.ก/ไร่	29,436
อ้อย	26,338	7,074 ก.ก/ไร่	12,000
มันสำปะหลัง	43,760	3,227 ก.ก/ไร่	18,300

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา

ตารางที่ 3.11 แสดงจำนวนสัตว์ที่เลี้ยงและมูลค่าการผลิต ในอำเภอปากช่อง ปี พ.ศ. 2545

สัตว์ที่เลี้ยง	จำนวน (ตัว)	มูลค่าการผลิต (บาท)	เกษตรกร (ราย)
โคนม	32,383	178,106,500	1,314
โคเนื้อ	3,991	21,950,500	226
ไก่พื้นบ้าน	2,747,803	109,912,120	54
สุกร	110,615	276,537,500	27
เป็ด	44,905	1,347,150	22
กระบือ	278	1,529,000	44
ม้า	1,449	173,880,000	17
แกะ	17	25,500	1
แพะ	523	784,500	2

ที่มา : สำนักงานปศุสัตว์อำเภอปากช่อง

ค. ประมง

สำหรับการทำการประมงในอำเภอปากช่องนั้น จะเป็นการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดและผลผลิตที่ได้จากแหล่งธรรมชาติ ซึ่งสัตว์น้ำที่สำคัญ ได้แก่ ปลาช่อน ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาไน ปลาสลิด ปลาสวาย ปลานวลจันทร์ กบ ฯลฯ โดยมีผู้เพาะเลี้ยงจำนวน 352 ราย ในพื้นที่ทั้งหมด 257 ไร่ โดยมีผลผลิตทั้งสิ้น 28,912 กิโลกรัม มีมูลค่าทั้งสิ้น 896,272 บาท ในส่วนของผลผลิตที่ได้จากธรรมชาตินั้น มีจำนวนทั้งสิ้นเป็น 65,300 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 1,959,000 บาท ซึ่งในบริเวณริมชายน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคองมีการบุกเบิกเข้าไปสร้างเพิงไม้ของประชากร เพื่อบีบสัตว์น้ำในอ่างเก็บน้ำลำตะคอง ซึ่งจะมีผู้มารับซื้อถึงเรือเพื่อนำไปขายให้แก่ร้านอาหารบริเวณมอปลาอย่าง

สำหรับการเลี้ยงสัตว์น้ำในอำเภอปากช่องที่น่าสนใจ คือ การเพาะเลี้ยงปลาตุ๊ก ซึ่งมีฟาร์มปลาตุ๊กขนาดใหญ่ในพื้นที่หมู่บ้านหนองคู ตำบลหนองสาหร่าย ใกล้กับอ่างเก็บน้ำลำตะคอง โดยมีพื้นที่ทั้งสิ้นถึง 200 ไร่

3.1.4.2 อุตสาหกรรม

จากข้อมูลโรงงานอุตสาหกรรมปี 2542 ของกรมโรงงานอุตสาหกรรม พบว่า อำเภอปากช่องมีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ มากถึง 339 โรง ซึ่งมากเป็นอันดับ 3 ของจังหวัด รองจากอำเภอเมืองนครราชสีมาและอำเภอสูงเนิน โดยมีจำนวนแรงงาน 11,654 คน และเงินทุน 5,530.36 ล้านบาท และในปี 2543 ในขณะที่อำเภออื่นๆ มีการขยายตัวของโรงงานลดลง แต่อำเภอปากช่องยังมีจำนวนโรงงานที่เปิดใหม่ทั้งหมด 11 โรง มีเงินลงทุนทั้งสิ้น 329,403,000.00 บาท และคนงาน 297 คน ซึ่งเป็นอำเภอที่มีจำนวนโรงงานเปิดใหม่มากเป็นอันดับ 2 รองจากอำเภอเมืองนครราชสีมา ในส่วนของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในปี 2545 นั้น มีจำนวนโรงงานเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ซึ่งเป็นโรงงานขนาดเล็กที่ประกอบกิจกรรมในลักษณะของอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยที่โรงงานส่วนใหญ่จะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปทางการเกษตร อุตสาหกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ หินอ่อน แร่ธาตุ และผลิตภัณฑ์จากไม้ และอุตสาหกรรมเกี่ยวกับเครื่องจักรและซ่อมรถยนต์ อันเนื่องมาจากอำเภอปากช่องเป็นศูนย์กลางในการพักรถของนักเดินทางในระหว่างการเดินทางมาสู่ภาคอีสาน ซึ่งอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยโรงงานส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในตำบลปากช่อง ตำบลหนองสาหร่าย ตำบลกลางดง และตำบลหมูสี

3.2 การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

3.2.1 การตั้งถิ่นฐาน

การศึกษาการตั้งถิ่นฐานของอำเภอปากช่อง ได้แบ่งการศึกษาออกเป็นช่วงเวลา ตามการเปลี่ยนแปลงฐานะของชุมชน ซึ่งวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานในอำเภอปากช่อง แบ่งได้ ดังนี้

1. ช่วงก่อตั้งชุมชน

ในช่วงเริ่มแรกอำเภอปากช่องเป็นเพียงหมู่บ้านเล็กๆ มีบ้านอยู่เพียงไม่กี่หลังคาเรือน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณทิวเขาตองพญาเย็นโดยการดูแลและการปกครองนั้นขึ้นอยู่กับบ้านชนงพระ ตำบลชนงพระ อำเภอจันทัก (อำเภอสีคิ้วในปัจจุบัน) ต่อมาในปี 2434 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือขึ้น

2. ช่วงปี 2441

การก่อสร้างทางรถไฟได้ดำเนินการเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปี 2441 การก่อสร้างทางรถไฟจึงมาถึงบริเวณหมู่บ้านดังกล่าว ซึ่งจำเป็นต้องมีการระเบิดภูเขาเพื่อเปิดทางสำหรับวางรางรถไฟจึงเรียกบริเวณดังกล่าวว่า "ปากช่อง" ซึ่งก็หมายถึงปากช่องเขานั่นเอง และเมื่อสถานีรถไฟถูกสร้างขึ้นในช่วงปี 2441 จึงได้เกิดแหล่งชุมชนขึ้นบริเวณโดยรอบสถานีรถไฟ เนื่องจากแต่เดิมนั้นเส้นทางเข้าออกหมู่บ้านเป็นเพียงเส้นทางเดินเท้าสายเล็กๆ ส่วนพาหนะยังคงอาศัยเกวียนเป็นสำคัญ ดังนั้น เมื่อมีการสร้างทางรถไฟและเปิดเดินรถขึ้น การขนส่งจึงเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการขนส่งโดยรถไฟมากขึ้น บริเวณสถานีรถไฟจึงเป็นจุดขนถ่ายสินค้าต่างๆ ส่งผลให้การขยายตัวของชุมชนและย่านการค้ากระจายตัวอยู่หนาแน่นโดยรอบบริเวณสถานีรถไฟ และเขตความเจริญก็ได้ขยายไปตามทางรถไฟจนถึงบริเวณวัดศรีวันต์ทางด้านทิศเหนือและทางทิศใต้ถึงบริเวณโรงเลื่อย จึงอาจกล่าวได้ว่า การตั้งถิ่นฐานของประชากรในอำเภอปากช่องนั้น เกิดขึ้นเพราะการระเบิดภูเขาเพื่อเปิดเส้นทางสำหรับทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือเป็นสำคัญ

3. ช่วงปี 2482

ต่อมาในปี 2482 ทางราชการได้ย้ายที่ว่าการอำเภอจากบ้านจันทัก ไปอยู่ที่บ้านสีคิ้ว (สถานีรถไฟสีคิ้วในปัจจุบัน) เนื่องจากบริเวณหมู่บ้านจันทักมียุ้งป่าชุมและมีโรคมาลาเรียระบาด จึงให้บ้านปากช่องมาขึ้นกับตำบลจันทัก จากนั้นหมู่บ้านปากช่องก็ได้เจริญและขยายตัวเติบโตเรื่อยมา จนได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นตำบลปากช่องในปี 2492

4. ช่วงปี 2499

ด้วยความช่วยเหลือจาก Agency for International Development (AID) และรัฐบาลสหรัฐอเมริกา จึงได้มีการก่อสร้างถนนสายมิตรภาพขึ้นเพื่อเป็นโครงข่ายเชื่อมโยงภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าด้วยกัน โดยเริ่มก่อสร้างจากกรุงเทพมหานครมายังจังหวัดนครราชสีมา (Ruth Sheldon Knowles "Thailand' s Friendship Highway" Reader' s Digest

(October 1972) pp.: 43-37) ซึ่งถนนมิตรภาพนี้ได้ตัดผ่านอำเภอปากช่องและได้เป็นเส้นทางคมนาคมสายสำคัญของอำเภอปากช่องและจังหวัดนครราชสีมา นับจากนั้นเป็นต้นมา โดยการก่อสร้างถนนมิตรภาพได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในอำเภอปากช่องและจังหวัดนครราชสีมาเป็นอย่างมาก และเนื่องจากสภาพที่ตั้งของอำเภอปากช่องที่เป็นเมืองหน้าด่านของจังหวัดและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบกับการสร้างเส้นทางสายดังกล่าวจึงเกิดสถานีขนส่งโดยสารขึ้น อำเภอปากช่องจึงได้กลายเป็นจุดพักของการเดินทางทั้งทางรถยนต์และรถไฟ และด้วยความสะดวกในการคมนาคมขนส่งนี้เองจึงมีการเดินทางติดต่อระหว่างพื้นที่ภายนอกเข้ามาสู่จังหวัดนครราชสีมาเป็นจำนวนมาก พื้นที่อำเภอปากช่องก็ได้เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีแหล่งชุมชนเกิดขึ้นโดยรอบสถานีรถโดยสาร จนในที่สุดย่านการค้าและชุมชนทั้ง 2 บริเวณก็ได้ขยายจนมาเชื่อมต่อกัน รวมมีระยะทางยาวประมาณ 1 กิโลเมตร และตัวชุมชนรวมทั้งย่านการค้าก็ได้ขยายตัวเป็นแนวยาวในแนวเหนือ-ใต้ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) เป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร และจากการที่มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นและการขยายตัวที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ตำบลปากช่องได้รับการยกฐานะเป็นสุขาภิบาลปากช่องในปี 2499

5. ช่วงปี 2500

นับจากนั้นเป็นต้นมา ตำบลปากช่องก็ได้เจริญขึ้นเป็นลำดับประกอบกับการมีประชากรอยู่อาศัยกันอย่างหนาแน่น โดยราษฎรที่ต้องการเดินทางไปมาหาสู่และติดต่อกับอำเภอสีคิ้วไม่ได้รับความสะดวก เนื่องจากระยะทางที่ไกลและการคมนาคมภายในอำเภอยังไม่ได้รวมทั้งเจ้าหน้าที่ออกตรวจตราดูแลทุกข์สุขให้แก่ประชาชนได้ไม่ทั่วถึง กระทรวงมหาดไทยจึงยกฐานะตำบลปากช่อง อำเภอสีคิ้ว ขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ เรียกว่า "กิ่งอำเภอปากช่อง" นับแต่วันที่ 1 มกราคม 2500 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 20 ธันวาคม 2499 โดยยังคงให้อยู่ในความปกครองดูแลของอำเภอสีคิ้ว และที่ว่าการกิ่งอำเภอปากช่องก็ได้ก่อสร้างขึ้นติดกับถนนมิตรภาพในปี 2500 ห่างจากย่านการค้าทั้ง 2 เป็นระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการติดต่อและใช้บริการ เป็นผลให้ย่านการค้ามีการขยายตัวเข้ามาสู่บริเวณที่ว่าการกิ่งอำเภอ ตามเส้นทางถนนมิตรภาพมากขึ้น

นับแต่ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอแล้ว ปากช่องก็ได้มีการขยายตัวและเจริญขึ้นเป็นอย่างมาก ทางราชการจึงเห็นว่ากิ่งอำเภอปากช่องมีท้องที่กว้างขวาง มีชุมชนและชุมชนการค้าอยู่หนาแน่น และมีสภาพเจริญขึ้นกว่าก่อนมาก ดังนั้น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปกครองและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและเพื่อส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีความเจริญขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงยกฐานะของกิ่งอำเภอปากช่องเป็นอำเภอปากช่อง ตามพระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอปากช่อง พ.ศ. 2501

ในช่วงปี 2507 ได้มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำลำตะคองขึ้นในพื้นที่ตำบลจันทึก และด้วยโครงการนี้จึงทำให้ต้องมีการอพยพประชากรออกจากบริเวณพื้นที่ดังกล่าว ไปยังบริเวณนิคมสร้างตนเองลำตะคอง ตำบลหนองสาหร่าย พร้อมทั้งย้ายทางรถไฟและถนนมิตรภาพออกเพื่อให้พื้นที่น้ำท่วม ส่งผลให้มีการตั้งถิ่นฐานในบริเวณนิคมฯ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อปี 2516 หลังจากการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำลำตะคองเสร็จสิ้นลง ได้มีราษฎรเข้าบุกเบิกพื้นที่เพื่อปลูกสร้างที่พักอาศัย ทำการเพาะปลูกพืชไร่และตั้งคอกปศุสัตว์ประเภทโค เป็ด และไก่ ในบริเวณโดยรอบอ่างเก็บน้ำลำตะคองในพื้นที่ตำบลจันทึกและตำบลหนองสาหร่าย และมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นอีกทั้งมีการเปลี่ยนแปลงของการประกอบกิจกรรมในบริเวณดังกล่าว โดยเริ่มมีการก่อสร้างร้านค้า ร้านอาหารริมอ่างเก็บน้ำ ซึ่งการบุกเบิกได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นจนถึงในปัจจุบันมีการบุกเบิกของประชากรทั้งสิ้น 749 ราย โดยจำแนกเป็นการบุกเบิกเข้าตั้งถิ่นฐานเพื่อกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ (รายละเอียดของการบุกเบิกพื้นที่แสดงในภาคผนวก)

- 1) ที่อยู่อาศัย จำนวนทั้งสิ้น 341 ราย เนื้อที่ 225 ไร่ 1 งาน 43 ตารางวา
- 2) ค้าขาย จำนวน 36 ราย มีสิ่งปลูกสร้างจำนวน 36 หลัง เนื้อที่ 18 ไร่ 1 งาน 36 ตารางวา
- 3) ทำการเกษตร จำนวน 229 ราย เนื้อที่ 3,034 ไร่ 1 งาน 50 ตารางวา
- 4) พื้นที่สาธารณะ จำนวน 7 แปลง เนื้อที่ 17 ไร่ 2 งาน 55 ตารางวา
- 5) พื้นที่ศาสนสถาน จำนวน 3 แปลง เนื้อที่ 53 ไร่ 21 ตารางวา
- 6) พื้นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตรปนกัน จำนวน 35 ราย เนื้อที่ 413

ไร่ 2 งาน 9 ตารางวา

การประกอบกิจกรรมต่างๆ ในบริเวณที่ราบริบอบอ่างเก็บน้ำลำตะคองรวมเป็นพื้นที่ทั้งสิ้น 3,762 ไร่ 1 งาน 14 ตารางวา โดยมีจำนวนการบุกเบิกเพิ่มขึ้นจากปี 2537 เป็นจำนวน 251 ราย จากการสอบถามทราบว่า การบุกเบิกเข้าตั้งถิ่นฐานในบริเวณดังกล่าวเนื่องมาจากพื้นที่โดยรอบอ่างเก็บน้ำลำตะคองมีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นทำเลที่ตั้งที่สามารถค้าขายได้ โดยเป็นผู้บุกเบิกจากราษฎรในอำเภอปากช่อง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา และจากอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

6. ช่วงปี 2524

เนื่องจากสุขภาพปากช่องมีสภาพและปัจจัยต่างๆ ที่เหมาะสมในอันที่จะยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลได้ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถปกครองดูแลและทำนุบำรุงความเจริญของท้องถิ่นของตนเองได้ ดังนั้น ทางราชการจึงได้ยกฐานะสุขภาพปากช่องขึ้นเป็นเทศบาลตำบลตามมาตรา 3 แห่งพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลตำบลปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2524 นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา โดยเทศบาลตำบลปากช่องมีพื้นที่ทั้งหมด

ประมาณ 15.25 ตารางกิโลเมตร

จากการเดินทางติดต่อเข้าสู่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) เป็นจำนวนมาก จึงมีการสร้างสถานีรถโดยสารแห่งใหม่ขึ้น อยู่ติดริมถนนมิตรภาพมาทางเดียวกับที่ว่าการอำเภอ การขยายตัวของย่านการค้าศูนย์กลางอำเภอจึงได้ขยายตามออกมาทางสถานีรถโดยสารใหม่ ซึ่งในบริเวณนี้เรียกว่า "ย่านตลาดกั๋งวาฬ" ซึ่งง่ายต่อการเข้ามาใช้บริการของประชาชน และย่านการค้าเหล่านี้ก็ได้ขยายตัวเข้าแทนที่บริเวณที่อยู่อาศัยเดิม โดยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสะดวกสบายในการเข้าถึงความเจริญจากเส้นทางคมนาคม

7. ช่วงปัจจุบัน

ปัจจุบันศูนย์กลางเมือง และย่านการค้าหนาแน่นยังคงกระจุกตัวอยู่บริเวณศูนย์กลางเดิม นอกจากนี้ยังมีการขยายตัวไปตามเส้นทางถนนมิตรภาพ-สายปากช่อง-นครราชสีมา จนถึงบริเวณตลาดหนองสาหร่ายซึ่งมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวออกไปเช่นกัน ส่วนในบริเวณย่านการค้าเล็กๆ จะอยู่นอกเขตย่านการค้าใหญ่ของเมือง โดยจะเป็นร้านค้าขายปลีกของประชากรเกิดขึ้นบริเวณริมเส้นทางคมนาคม หรือเกิดขึ้นบริเวณทางแยกหรือบริเวณที่เส้นทางคมนาคมตัดกัน ในส่วนของคลังสินค้าและร้านซ่อมรถยนต์ซึ่งมีเสียงดังรบกวน หรืออาจสร้างมลภาวะแก่สิ่งแวดล้อมในชุมชนได้จึงมักจะอยู่ในบริเวณริมเส้นทางคมนาคมแถบชานเมืองออกไป

การตั้งถิ่นฐานในอำเภอปากช่องนั้น จะอยู่อย่างหนาแน่นในบริเวณ 4 กลุ่มพื้นที่ คือ

- 1) บริเวณตลอดริมเส้นทางของลำน้ำ โดยเฉพาะลำน้ำลำตะคอง ซึ่งเป็นลำน้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงประชากรชาวปากช่อง และลำน้ำสาขาของลำตะคอง
- 2) บริเวณที่ราบระหว่างหุบเขา ซึ่งจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของอำเภอปากช่องที่เป็นที่ราบลอนลูกฟูก โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาที่มีที่ราบเพียงเล็กน้อย ดังนั้น ในบริเวณที่ราบที่มีอยู่จึงเป็นบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานกันอย่างหนาแน่น
- 3) ตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก ซึ่งในอดีตการเดินทางเข้า - ออกสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องผ่านชุมชนเมืองปากช่อง ดังนั้น จึงเกิดการตั้งถิ่นฐานอย่างหนาแน่นในบริเวณนี้ ต่อมา มีการสร้างเส้นทางสายเลี่ยงเมืองขึ้น จึงทำให้การขยายตัวของ การตั้งถิ่นฐานกระจายออกไปตามเส้นทางคมนาคมสายดังกล่าว จากความได้เปรียบเชิงที่ตั้งจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนใหม่ และทำให้การขยายตัวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว
- 4) บริเวณอ่างเก็บน้ำลำตะคอง อยู่ทางด้านเหนือของอำเภอปากช่องในพื้นที่ของตำบลจันทกิตติกับพื้นที่ของตำบลคลองไผ่ อำเภอสีคิ้ว เป็นบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานของ

ประชากรอยู่โดยรอบอ่างเก็บน้ำ และเป็นบริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานและใช้ประโยชน์ที่ดินของประชากรอย่างเห็นได้ชัดเจน กล่าวคือ แต่เดิมในปี 2516 ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวมีการบุกเบิกเข้าตั้งถิ่นฐานและใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ของประชากร เช่น การปลูกข้าวโพด อ้อย พืชผัก และเลี้ยงเป็ด ไก่ ในบริเวณดังกล่าวเท่านั้น ซึ่งก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และต่อมามีการบุกเบิกที่ดินทำกินของประชากร โดยเข้าไปปลูกสร้างบ้านในลักษณะของเพิงไม้ หรือกระท่อมริมชายน้ำในบริเวณต้นอ่างเก็บน้ำลำตะคอง ซึ่งประชากรกลุ่มดังกล่าวได้ประกอบอาชีพประมงโดยอาศัยเรือยนต์ในการจับปลาจากอ่างเก็บน้ำ และเนื่องจากความมั่งคั่งของชาวทำกินในบริเวณอ่างเก็บน้ำลำตะคอง จึงมีการก่อสร้างที่พักผ่อนระหว่างการเดินทาง (Rest Area) และมีสวนทิวสนวนารี ซึ่งเป็นสวนสาธารณะและสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดนครราชสีมา จึงมีการบุกเบิกเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบกิจกรรมการค้าในบริเวณริมอ่างเก็บน้ำลำตะคองในพื้นที่ตำบลหนองสาหร่าย เป็นเส้นทางยาวตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) นับตั้งแต่ปี 2539 เป็นต้นมา และนอกจากนั้นยังมีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำแบบสูบกลับใต้ดินลำตะคอง สถานีวิจัยสัตว์น้ำ ทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดน้ำเสียจากกิจกรรมดังกล่าวและระบายน้ำเสียที่เกิดขึ้นลงสู่อ่างเก็บน้ำลำตะคอง

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของอำเภอปากช่อง ซึ่งมีลักษณะลาดเอียงไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีลำตะคองไหลจากเขาใหญ่ทางด้านทิศใต้ของอำเภอ ผ่านชุมชนต่างๆ ไปทางด้านทิศเหนือและไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำลำตะคองที่อยู่ทางด้านเหนือของอำเภอ ทำให้การระบายน้ำเสียที่เกิดขึ้นลงสู่แหล่งน้ำตามธรรมชาตินั้น มีการไหลตามลำน้ำลำตะคองลงสู่อ่างเก็บน้ำลำตะคอง ประกอบกับการตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่บริเวณรอบอ่างเก็บน้ำลำตะคอง ทั้งการตั้งถิ่นฐานของประชากร การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การประกอบกิจการร้านค้า ร้านอาหาร สวนสาธารณะ หอ่งน้ำ การประกอบกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ โดยที่น้ำเสียที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมดังกล่าวได้ระบายลงสู่อ่างเก็บน้ำลำตะคอง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำดิบที่สำคัญเพื่อเลี้ยงเมืองของจังหวัดนครราชสีมา ส่งผลต่อคุณภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำลำตะคองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้งที่ปริมาณน้ำในอ่างมีน้อย ส่งผลทำให้ปัญหาคุณภาพน้ำจะมีความรุนแรงมากขึ้น และจากอ่างเก็บน้ำลำตะคองเป็นพื้นที่ที่อยู่ต้นน้ำ ดังนั้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงส่งผลทั้งต่อการใช้น้ำของประชาชนในพื้นที่เอง และการใช้น้ำของชุมชนท้ายน้ำตลอดเส้นทางที่ลำตะคองไหลผ่านถึง 5 อำเภอในจังหวัดนครราชสีมา ที่ได้ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำลำตะคองในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ทั้งการอุปโภคบริโภค และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

3.2.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินของอำเภอปากช่อง

การศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินในอำเภอปากช่องนั้น เป็นการศึกษาเพื่อนำไปสู่การหาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์ที่ดินและคุณภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำลำตะคอง ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงประเภทของการใช้ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำลำตะคองต่อไป โดยในการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินของอำเภอปากช่องจะทำการศึกษาโดยใช้ข้อมูลจากแผนการใช้ที่ดินภาพถ่ายทางอากาศ ประกอบกับการสำรวจ

จากการศึกษาและสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินของอำเภอปากช่อง พบว่า สืบเนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น มีป่าไม้อยู่เป็นจำนวนมากในบริเวณเขาใหญ่และรอยต่อระหว่างอำเภอปากช่องและสีคิ้ว แต่ต่อมาเมื่อมีการตั้งถิ่นฐานของประชากรและมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น เป็นผลให้มีการบุกรุกเข้าทำลายพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ซึ่งเป็นการบุกรุกทั้งเพื่อการตั้งถิ่นฐานและการทำการเกษตร โดยอำเภอปากช่องมีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมเป็นพื้นที่มากที่สุดนับจากอดีตทั้งเพื่อเพาะปลูก เช่น การเพาะปลูกพืชไร่ พืชสวน พืชผัก และเลี้ยงสัตว์ เช่นโค สุกรเป็ดและไก่ เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรจะมีการเลี้ยงสัตว์และเพาะปลูกในพื้นที่เดียวกันกระจายอยู่ทั่วไปในทุกตำบลตามพื้นที่ราบ

จากการใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีต พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อการเพาะปลูกพืชไร่และพืชสวนโดยเฉพะอย่างยิ่งข้าวโพดและมันสำปะหลังซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ซึ่งจากการศึกษาการขยายตัวของพื้นที่ทำการเกษตรพบเป็นการทำลายพื้นที่ป่า ดังเห็นได้จากตารางที่ 3.12 และแผนที่ 3.10 ซึ่งแสดงแนวป่าไม้และที่ทำกินของประชากรในปี 2496 เปรียบเทียบกับแผนที่ 3.11 แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ป่าถูกทำลายไปจาก 1,688.24 ตารางกิโลเมตร เหลือเพียง 531.25 ตารางกิโลเมตร ในปี 2518

ตารางที่ 3.12 แสดงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ของอำเภอปากช่อง

ปี	พื้นที่ป่า (ตร.กม.)	คิดเป็น % ของพื้นที่อำเภอ	อัตราการเปลี่ยนแปลง ต่อปี (%)	อัตราการเปลี่ยนแปลง เฉลี่ยของเนื้อที่ป่าที่ลดลง (%)
2496	1,664.88	92.78		} -3.10
2507	566.50	31.51	-3.14	
2518	531.25	29.60	-6.22	

ที่มา : 1. จากการแปลภาพถ่ายจากดาวเทียม พ.ศ. 2518 โดยกรมพัฒนาที่ดิน

2. จากการแปลภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2496 โดยกรมป่าไม้

3. จากแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน จังหวัดนครราชสีมา

แผนที่ 3.10

แสดงพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่ทำกินในปี 2496
ของอำเภอปากช่อง

สัญลักษณ์

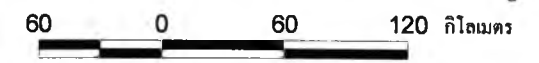

พื้นที่ป่าไม้

พื้นที่ทำกิน

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ในปี 2539 อำเภอปากช่องมีพื้นที่ป่าไม้และภูเขา 650,625 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 57.03 พื้นที่แหล่งน้ำ 125,000 ไร่ หรือร้อยละ 10.95 พื้นที่เกษตรมีพื้นที่เป็น 334,843.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 29.35 พื้นที่ชุมชนเมืองและอุตสาหกรรม 15,156.25 ไร่ หรือร้อยละ 1.33 และพื้นที่สนามกอล์ฟและรีสอร์ทเป็น 15,000 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.31

และการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน (ปี 2545) พบว่า อำเภอปากช่องยังคงใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ไปในการเกษตร กล่าวคือ พื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่ยังคงเป็นการเพาะปลูกพืชไร่และพืชสวนเช่นเดิม ซึ่งมีทั้งการเพาะปลูกของเกษตรกรรายย่อยและรายใหญ่รวมทั้งที่อยู่ในรูปของสวนเกษตร สวนผลไม้เพื่อการท่องเที่ยว เช่น สวนองุ่น ไร่ข้าวโพด เป็นต้น ซึ่งจะเป็นในลักษณะรีสอร์ทและสนามกอล์ฟ ในส่วนของการทำปศุสัตว์นั้นจะเป็นการเลี้ยงในฟาร์ม โดยยังคงเป็นการเลี้ยงแบบชาวบ้าน คือ เลี้ยงกระจายไปตามพื้นที่และเคลื่อนย้ายไปเรื่อยๆ ยกเว้นในส่วนของฟาร์มเลี้ยงสัตว์ขนาดใหญ่ที่ทำในรูปแบบของอุตสาหกรรมเกษตรหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น ฟาร์มโชคชัย และฟาร์มเลี้ยงไก่และสุกรต่างๆ โดยมีพื้นที่เพื่อเกษตรกรรมทั้งหมด 646,844 ไร่ หรือร้อยละ 62.18 พื้นที่ทุ่งสาธารณะ 45,920 ไร่ หรือร้อยละ 4.41 ซึ่งจะพบการเลี้ยงโคมากในบริเวณที่ราบที่ลำตะคองไหลผ่าน และโดยเฉพาะที่ราบโดยรอบอ่างเก็บน้ำลำตะคองซึ่งยังพบการเลี้ยงเปิดห่าน และไก่ในบริเวณดังกล่าว

โดยการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรนั้น จะเป็นการเลี้ยงโคเนื้อและโคนม สุกร ไก่ และเปิดเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเกษตรกรจะเลี้ยงในลักษณะชาวบ้านโดยมีคอกสัตว์ในบริเวณบ้านเรือนของตนเอง และเลี้ยงในบริเวณบ้าน หรือไร่ที่เพาะปลูก หรือพื้นที่ว่างสาธารณะ แล้วปล่อยให้สัตว์ที่เลี้ยงหากินเอง

ตารางที่ 3.13 แสดงจำนวนเนื้อที่เพื่อทำการเกษตรในอำเภอปากช่อง

ปี พ.ศ.	เนื้อที่ทำการเกษตร (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่อำเภอ
2528	381,664	36.69
2533	566,313	54.44
2538	444,829	42.76
2543	457,348	43.96
2545	646,844	62.18

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา

แผนที่ 3.11

แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของอำเภอปากช่อง ในปี 2518

สัญลักษณ์

พื้นที่ถูกถางเพื่อปลูกพืชไร่
เป็นเนินเขาและภูเขาที่มีความสูง 500-400 เมตร

พื้นที่ทำการเกษตร ปลูกพืชไร่ พืชสวน
ระยะต้นอ่อน และพืชล้มลุก

พื้นที่ทำการเกษตร ปลูกพืชไร่ พืชสวน
ระยะเจริญเติบโต

ที่ว่าง ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์
หมู่บ้านขนาดใหญ่

พื้นที่สิ่งก่อสร้าง

พื้นที่ป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง และป่าผลัดใบ

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

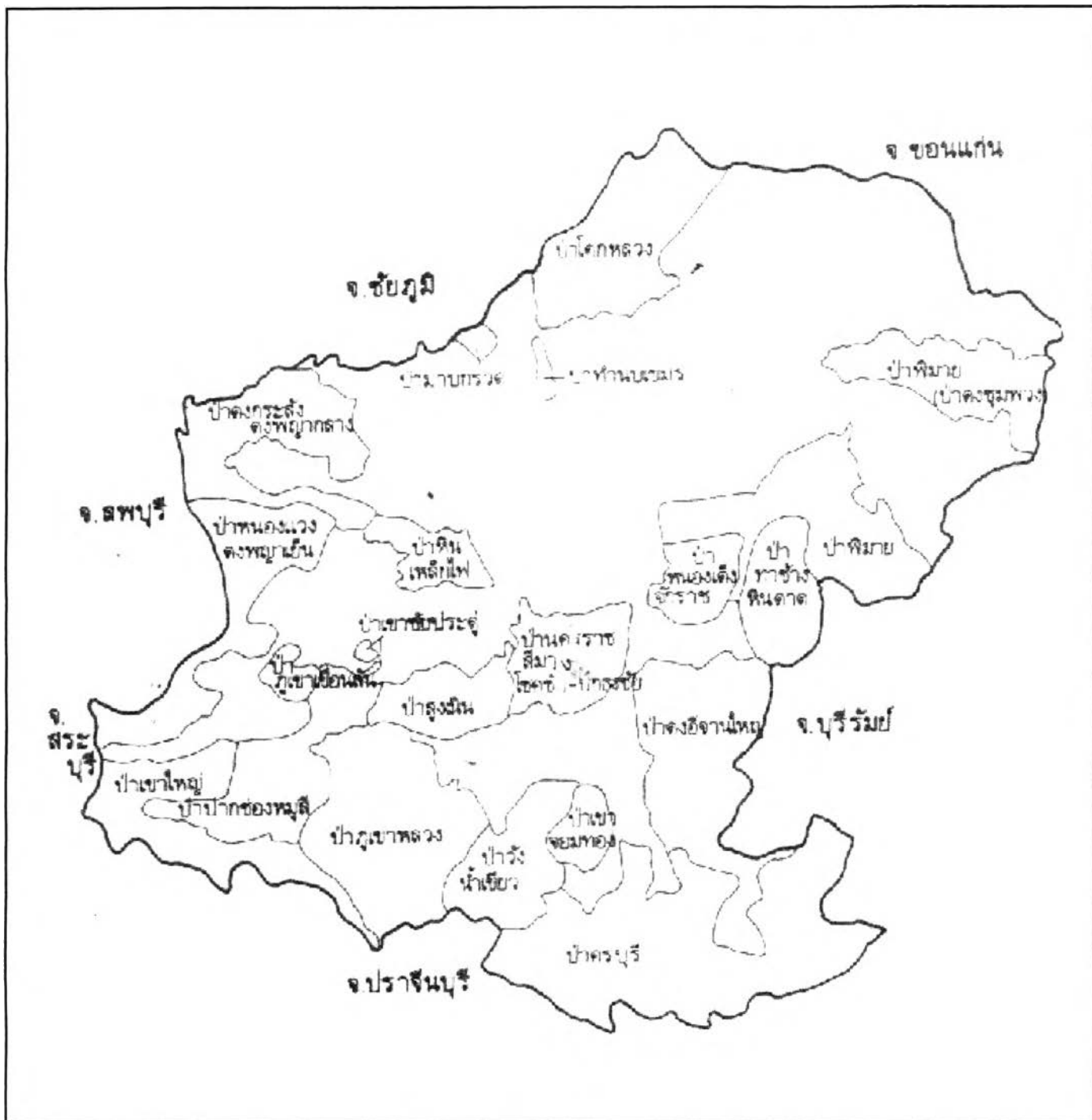

4000 0 4000 8000 กิโลเมตร

การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

แผนที่ 3.12

แสดงพื้นที่ป่าสงวนใน จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา : สำนักงานป่าไม้จังหวัดนครราชสีมา

40 0 40 80 กิโลเมตร

สัญลักษณ์

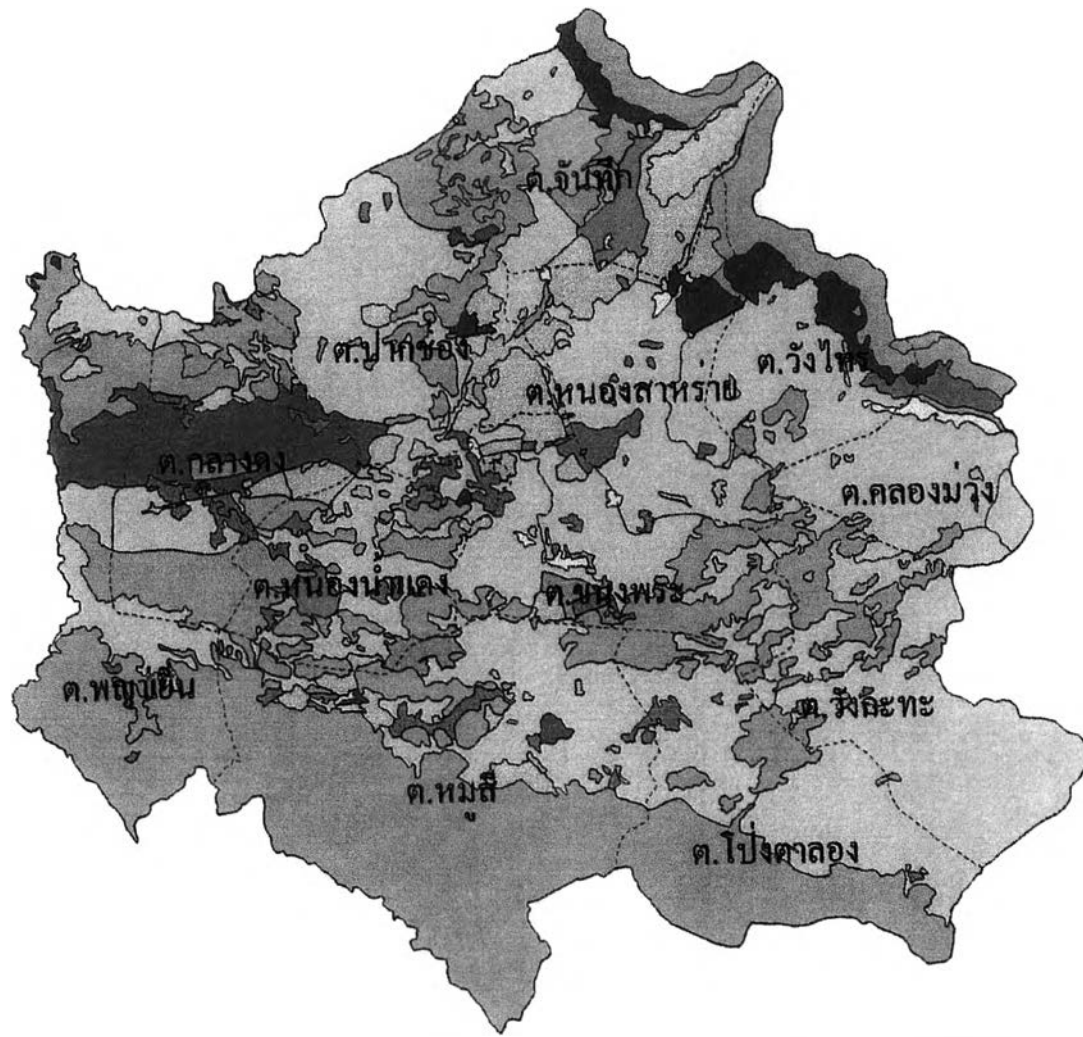

ตารางที่ 3.14 แสดงจำนวนเนื้อที่ของทางราชการและป่าสงวนในอำเภอปากช่อง

ชื่อป่า / เจ้าของ	เนื้อที่ (ตร.กม.)
ป่าสงวนเขาเสียดฟ้า เขานกยูง และเขาหินย้อย	101.70
ป่าสงวนแห่งชาติเขาใหญ่	312.50
ที่หวงห้ามของกระทรวงมหาดไทย	33.80
ที่สงวนของกรมป่าไม้	3.80
ที่ดินของสถานีผลิตชีวภัณฑ์	4.40
สถานีฝึกนิสิตของมหาวิทยาลัยเกษตร	3.10
รวมพื้นที่ป่า	459.30
ร้อยละของอำเภอปากช่อง	25.59

ที่มา : 1. การศึกษาเพื่อการวางแผนพัฒนาสมบูรณแบบจังหวัดนครราชสีมา ฉบับแปลและสรุป

2. โดยการวัดจากแผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. 2522 จัดทำโดยอำเภอปากช่อง

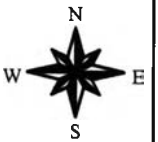
แผนที่ 3.13

แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของอำเภอปากช่อง ในปี 2545

สัญลักษณ์

	ข้าว		พืชผัก
	พืชไร่		ทุ่งหญ้าธรรมชาติ
	พืชไร่และไม้ผล		แหล่งน้ำ
	โรงเรือนเลี้ยงสัตว์		ที่อยู่อาศัย
	ป่าไม้		ที่ทิ้งขยะ
	ไม้ผลและโรงเรือนเลี้ยงสัตว์		
	ไม้ผล		
	ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์		
	ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์		

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร

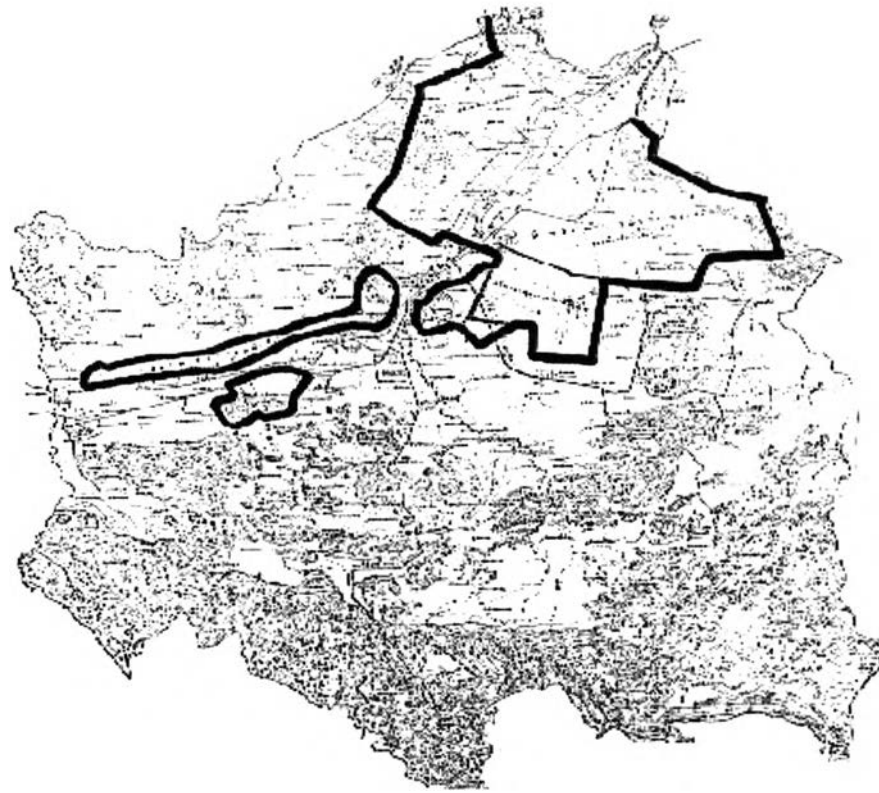
200 0 200 กิโลเมตร

การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ตารางที่ 3.15 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตผังเมืองรวมปากช่อง ปี พ.ศ. 2530 และ ปี พ.ศ. 2542

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ไร่)		ร้อยละ		Growth Rate	Relative Change	การคาดการณ์การใช้ที่ดินในอนาคต				Growth Rate	Relative Change	ร้อยละ
	ปี 2530	ปี 2542	ปี 2530	ปี 2542			ปี 2547	ปี 2552	ปี 2557	ปี 2562			
ที่ว่าง เกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์	12,107.5600	12,006.852	50.1089	49.6921	-0.0007	-0.8318	11,965.1347	11,923.5682	11,882.1433	11,840.8624	-0.0007	-1.38	49.01
สถานที่ราชการ	8,123.1300	8,123.100	33.6187	33.6186	-0.000003	-0.0004	8,123.0875	8,123.0750	8,123.0625	8,123.0500	-0.000003	-0.001	33.62
ย่านพักอาศัย	1,767.8600	1,920.703	7.3165	7.9491	0.0069	8.6457	1,988.2244	2,058.1193	2,130.4714	2,205.3670	0.0069	14.82	9.13
ย่านอุตสาหกรรม	560.8100	216.016	2.3210	0.8940	-0.0764	-61.4815	145.1601	97.5460	65.5499	44.0488	-0.0764	-79.61	0.18
โกดังเก็บสินค้า	377.8100	448.828	1.5636	1.8575	0.0145	18.7973	482.2247	518.1063	556.6578	598.0779	0.014458	33.25	2.48
โรงเรียน สถาบันการศึกษา	309.4400	309.440	1.2807	1.2807	0.0000	0.0000	309.4400	309.4400	309.4400	309.4400	0.0000	0.00	1.28
ถนน ขยาย	254.9700	282.616	1.0552	1.1696	0.0086	10.8428	295.0018	307.9306	301.4260	335.5128	0.0086	18.72	1.39
แม่น้ำ ลำคลอง	246.1900	246.200	1.0189	1.0189	0.0000	0.0041	246.2042	246.2125	246.2125	246.2167	0.0000	0.01	1.02
ศาสนสถาน	227.5000	227.5000	0.9416	0.9416	0.0000	0.0000	227.5200	227.5000	227.5200	227.5200	0.0000	0.00	0.94
ย่านการค้า	172.0000	3366.016	0.7188	1.5148	0.0650	112.7998	501.3653	686.7662	940.7270	1,288.6004	0.0650	256.06	5.33
สถานที่พักผ่อน สนามกีฬา	15.2100	15.2100	0.0629	0.0629	0.0000	0.0000	15.2100	15.2100	15.2100	15.2100	0.0000	0.00	0.06
รวมเนื้อที่ทั้งหมด	24,162.5000	24,162.5000	100.00	100.00	0.0000	0.0000	24,162.5000	24,162.5000	24,162.5000	24,162.5000	0.0000	0.00	100.00

แผนที่ 3.14

แสดงพื้นที่หวงห้ามและพื้นที่สงวนของทางราชการ
ในอำเภอปากช่อง

สัญลักษณ์

พื้นที่หวงห้าม
และพื้นที่สงวนของทางราชการ

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

60 0 60 120 กิโลเมตร

การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีผลต่อคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

นอกจากนั้นในอำเภอปากช่องยังมีพื้นที่ที่ไม่สามารถเข้าใช้ประโยชน์ได้เป็นพื้นที่ทั้งหมด 459.30 ตารางกิโลเมตร ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีทั้งที่เป็นพื้นที่ป่าสงวน พื้นที่หวงห้ามของทางราชการสถานีวิจัยผลิตวัคซีนและสถานีฝึกนิสิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ดังตารางที่ 3.14 และแผนที่ 3.14) โดยพื้นที่ดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ 25.59 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ

ในส่วนของการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตผังเมืองรวมของอำเภอปากช่อง ที่มีพื้นที่ทั้งสิ้น 24,162.50 ไร่ หรือร้อยละ 2.17 ของพื้นที่อำเภอ จะพบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีขนาดพื้นที่มากที่สุด ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร ทั้งที่เป็นพื้นที่ว่างพื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่เลี้ยงสัตว์ โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 11,824.29 ไร่ หรือร้อยละ 48.94 ซึ่งอยู่โดยรอบย่านการค้าและที่อยู่อาศัยในบริเวณที่ราบลุ่มที่มีลำตะคองไหลผ่าน และยังมีการทำไร่ในบริเวณเชิงเขาเช่น ไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง ฝ้าย เป็นต้น ส่วนพื้นที่รอบๆ ชุมชนจะเป็นภูเขา และเขตทหาร และอีก 246.20 ไร่ เป็นพื้นที่ของแม่น้ำ ลำคลอง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 1.02 ในขณะที่การใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์ที่อยู่อาศัย และอุตสาหกรรมมีขนาดการใช้ที่ดินเพียง 1,920.70, 225.62 และ 610 ไร่ ตามลำดับ และคิดเป็นร้อยละ 7.95, 0.93 และ 2.51 ตามลำดับ (รายละเอียดการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตผังเมืองรวมแสดงดังตารางที่ 3.16)

ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของอำเภอปากช่อง มีปัจจัยสำคัญๆ อยู่ 3 ปัจจัย คือ

1) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สืบเนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่มีภูเขาทั้งนี้อยู่ทางด้านทิศใต้และทิศตะวันตก ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลอนลูกฟูก มีความไม่แน่นอนทางด้านปริมาณน้ำฝนและระยะเวลาที่ฝนตก ถึงแม้ว่าอำเภอปากช่องเป็นอำเภอที่มีปริมาณน้ำฝนมากเมื่อเทียบกับอำเภออื่นๆ ของจังหวัดนครราชสีมา แต่เมื่อถึงฤดูแล้งจะมีปัญหาการขาดแคลนน้ำฝนในการทำเกษตร เพราะแหล่งน้ำตามธรรมชาตินอกเหนือจากลำตะคองแล้วเป็นเพียงลำห้วยสั้นๆ และจะตื้นเขินในฤดูแล้ง นอกจากนี้อำเภอปากช่องยังตั้งอยู่บนทางหลวงแผ่นดินสายสำคัญ คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ทำให้มีการคมนาคมที่สะดวก

2) การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ที่มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องนับจากอดีต ส่งผลให้ต้องมีการผลิตอาหารเพื่อสนองความต้องการและเลี้ยงดูประชากร จึงมีการบุกเบิกทำลายพื้นที่ป่าเพื่อเปลี่ยนสภาพให้เป็นพื้นที่เพาะปลูก อีกทั้งจากสภาพธรรมชาติที่ไม่อำนวยทำให้การเพิ่มผลผลิตเป็นไปได้ยาก จึงต้องการการบำรุงรักษามากโดยมีการใช้สารเคมีทำการเกษตรในปริมาณมาก ซึ่งมีผลต่อคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อมในอำเภอปากช่องด้วย

3) กรรมสิทธิ์ที่ดินของอำเภอปากช่อง ที่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตป่าสงวน และพื้นที่ของทางราชการที่มีถึงประมาณร้อยละ 25.59 ของพื้นที่อำเภอ (แผนที่ 3.14 และตารางที่ 3.14)

จึงเกิดปัญหาในเรื่องของกรรมสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งเมื่อราษฎรไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ตนเองทำการเกษตรอยู่ จึงไม่มีความผูกพันกับพื้นที่ เมื่อผลผลิตที่ได้ไม่ดีหรือสภาพพื้นที่เสื่อมโทรมลง ก็จะทำให้การย้ายหรือขยายพื้นที่ทำการเกษตรไปอีก จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การบุกกรุกพื้นที่ป่าขยายเขตออกไปอย่างกว้างขวาง

จากกิจกรรมบนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆ ดังกล่าวของอำเภอปากช่องจากอดีตถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีพื้นที่มากที่สุด และจากการขยายตัวของพื้นที่เกษตรนั้นส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของอำเภอปากช่องทั้งทรัพยากรป่าไม้และแหล่งน้ำ ซึ่งของเสียที่เกิดขึ้นจากการทำการเกษตรทั้งกิจกรรมและปุ๋ยสัตว์ ได้แก่ สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ปุ๋ย สิ่งขับถ่ายจากสัตว์ ฯลฯ นั้นถูกระบายและถ่ายเทออกสู่สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งลำตะคองและอ่างเก็บน้ำลำตะคอง ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินรูปแบบอื่นๆ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย การค้า และอุตสาหกรรมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดของเสียที่ระบายลงสู่แหล่งน้ำด้วยนั้น เมื่อพิจารณาจากขนาดของการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆ แล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมนั้น เป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่อาจเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดปัญหาน้ำเสียได้ ซึ่งความสัมพันธ์ของการใช้ประโยชน์ที่ดินและคุณภาพน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคองจะได้ศึกษาในบทต่อไป